

AKTUALNO

Državni praznik brez državne proslave

OF – mnogo več kot zgolj upor proti okupatorju

Dan upora proti okupatorju, 27. april, je bil nekoč dan Osvobodilne fronte, ustanovljene v noči s 26. aprila na 27. april 1941. Osvobodilna fronta je res vodila upor proti okupatorju med drugo svetovno vojno, vendar je pomenila in še vedno pomeni mnogo več kot zgolj upor proti okupatorju.

ZZB za vrednote NOB Slovenije je na predvečer državnega praznika pripravila osrednjo slovesnost, saj državne proslave kljub okrogli obletnici ni bilo. Zaradi koronavirusa in s tem povezanih ukrepov je bilo mogoče izpeljati le spletno počastitev dogodka.

Slavnostni govornik je bil predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije **Marijan Križman**. Ob tej priložnosti so predstavili tudi aktualno stališče Zveze borcev do pomena državnega praznika in zgodovinske vloge 80. obletnice ustanovitve OF s posebno **Spomenico ZZB NOB Slovenije**. Na dan praznika, **27. aprila 2021**, je delegacija ZZB NOB Slovenije v spremstvu garde Slovenske vojske položila venca pri grobnici narodnih herojev in Vidmarjevi hiši, kjer je bila ustanovljena OF.

Najvišja priznanja Zveze borcev

Ko bodo razmere to dovoljevale, bo ZZB za vrednote NOB Slovenije pripravila posebno slovesnost, na kateri bodo podelili tudi najvišja priznanja slovenske borčevske organizacije. Letošnji prejemniki

Vsiljeno poimenovanje praznika

Praznovanje »dneva upora proti okupatorju« namesto dneva Osvobodilne fronte so nam vsilili v času »demokratskih sprememb«, še danes pa nekateri počnejo vse, da bi čim bolj zmanjšali pomen Osvobodilne fronte za zgodovino slovenskega naroda. Predvsem bi radi zmanjšali ali izbrisali njeno vlogo pri združitvi in osvoboditvi Slovencev ter nastanku prve slovenske države.

organizacijam (KO) za uspešno promocijo vrednot, dogodkov in osebnosti narodnoosvobodilnega boja, ugledno uresničevanje vloge ZB v svojem okolju in združenju, ohranjanje številčnosti organizacije in skrb za vzdrževanje in urejenost spomenikov ter spominskih znamenj na svojem območju.

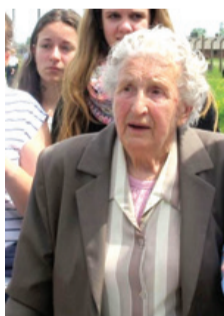
Zlate plakete bodo prejeli: KO ZB NOB Šentjanž iz Združenja Sevnica (Posavje), Levi breg iz Združenja Velenje (Savinjsko območje), Andraž iz Združenja Žalec (Savinjsko območje), Zgornja Polskava iz Združenja Slovenska Bistrica (Podravje), Tišina iz Zdr-

Ljubo Bavcon

Dušan Stefančič

Sonja Vrščaj

Uroš Dular

Franci Šali

najvišjega priznanja, Listine ZZB, so: Sonja Vrščaj, Ljubo Bavcon, Dušan Stefančič, Franc Šali in Uroš Dular.

Zlati plakete za življenjsko delo bosta prejela Angela Košmrli iz Žalca in Martin Lupše iz Gaberij, zlate plakete pa: Valerija Čerovič (Gornja Radgona), Srečko Čož (Ljubljana Moste - Polje), Dana Kavšek (Ankaran), Ludvik Kolar (Celje), Štefka Krajnc (Lenart), Andrej Mesojedec (Ljubljana Moste - Polje), Mešani pevski zbor Lipa zelenela je (Ljubljana Center), Miloš Mikolič (Ljubljana

Šiška), Miro Mlinar (Cerknica), Ivka Peternel (Ljubljana Moste - Polje), Srečko Rože (Sežana), Bojan Voh (Velenje) in Marijan Zadel (Žalec). Podeljenih bo tudi 26 srebrnih plaket in devet priznanj praporščakom.

Zlate plakete krajevnim organizacijam

Predsedstvo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je na videoseji 6. aprila 2021 sprejelo tudi sklep o podelitvi zlatih plaket najboljšim krajevnim

ženja Murska Sobota (Pomurje), Vuzenica iz Združenja Radlje ob Dravi (Koroška), Gorje iz Združenja Radovljica (Gorenjska), ZB NOB Krnice - Masore iz Združenja Idrija - Cerkno (severna Primorska), Žužemberk iz Združenja Novo mesto (Dolenjska in Bela krajina), Logatec Tabor iz Združenja Logatec (Notranjska), Ribnica iz Združenja Ribnica (južnoslovensko območje), Majda Vrhovnik iz Združenja Ljubljana - Center (Ljubljansko območje), Moste - Selo iz Združenja Ljubljana Moste - Polje (Ljubljansko območje).

NAMESTO UVODNIKA

Spomenica – 80 let OF

Ob 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda je Predsedstvo ZZB za vrednote NOB Slovenije sprejelo posebno spomenico, s katero poziva svoje članstvo in širšo slovensko javnost k spoštovanju temeljnih človekovih pravic in vrednot upora, svobode, solidarnosti in enakopravnosti ter v njej posebej poudarja:

1. Slovensko ozemlje so med drugo svetovno vojno zasedle in razkosale nacistična Nemčija, fašistična Italija in Madžarska. Razkosanju se je pozneje pridružila tudi Neodvisna država Hrvaška. Slovenski narod je bil obsojen na nasilno potujčenje in uničenje, zato so vsi napadalci nad Slovenci zagrešili strahotne zločine.

2. Častni odgovor na zasedbo je pomenila ustanovitev Osvobodilne fronte slovenskega naroda (27. aprila 1941), ki je v najtežjih okoliščinah vsestranskega nasilja in grozodejstev v času druge svetovne vojne vodila boj za osvoboditev in združitev Slovencev. S tem zmagovitim bojem je rešila obstoj narodne skupnosti, osvobodila domovino in jo združila s Primorsko. Osvobodilna fronta je bila občenarodna in nadstrankarska organizacija in jo je med drugo svetovno vojno podpirala velika večina Slovencev. Hkrati z bojem za svobodo si je OF prizadevala tudi za socialno osvoboditev, zmanjšanje velikih neenakosti med družbenimi sloji, večjo pravičnost in enakopravnost vseh ljudi – tako žensk kot moških – ter narodov. Ta boj nam je prinesel samozavest in nas oblikoval kot narod z državnostjo v lastni republiki. Pod vodstvom OF so Slovenci drugo svetovno vojno končali kot del zmagovitega protinacističnega zavezništva Združenih narodov z mednarodno priznано partizansko vojsko, ki jo je priznala tudi Kraljevina Jugoslavija.

3. Na Slovenskem med drugo svetovno vojno ni bilo državljanske vojne, ker ta v razmerah okupacije ni mogoča in ker so se maloštevilni nasprotniki partizanov borili pod neposrednim poveljstvom fašističnih in nacističnih oboroženih sil – domobranci celo pod neposrednim poveljstvom zločinske organizacije SS. Krivdo za bratomorni boj nosijo tisti cerkveni in posvetni politiki, ki so lastne koristi postavili pred narodov obstoj, sprejeli orožje od smrtnih sovražnikov narodne skupnosti ter se s tem za vedno zaznamovali s sramoto izdajstva.

4. ZZB za vrednote NOB zavrača sedanje poskuse »sprave« in poenotenja, saj temelji današnja »sprava« predvsem na potvarjanju zgodovine za politične obračune in preobračanju zločincev v žrtve. Z enačenjem osvobodilnega boja z izdajstvom in kolaboracijo se uničuje slovenski zgodovinski spomin. Domobranstvo in kolaboracija sta služila fašizmu in nacizmu, ne pa slovenskemu narodu, zato z njima ne more biti »sprave«. Edini pristop k pomiritvi med ljudmi je spoštljivo in resnično prikazovanje zgodovinskih dejstev o drugi svetovni vojni.

5. ZZB ostaja zvesta vrednotam Osvobodilne fronte, saj je uresničevanje njenih temeljnih načel omogočilo preživetje in združenje večine pripadnikov slovenske narodne skupnosti po osvoboditvi v republiški državnosti kot sestavini zvezne Jugoslavije (1945) in končno v samostojni državi (1991). Domoljubne in občečloveške vrednote (enakost, pravičnost, resnica, svoboda), ki so povezovale množice ljudi v OF in na katerih je slonel partizanski boj, ostajajo trajna spodbuda za skupno delovanje v prid vseh in vsakogar; ob poskusih razgrajevanja družbene skupnosti in njenih demokratičnih ustanov pa v samostojni slovenski državi z vsakim dnem postajajo še bolj potrebne.

6. ZZB ostaja še naprej družbeno odgovorna, kritično angažirana in konstruktivna civilnodružbena organizacija, ki se navdihuje v zgodovinsko preskušeni vrednotah narodnoosvobodilnega boja in iz njih črpa svojo moralno upravičenost za kritično, pokončno in avtonomno držo ter pripravljenost za dejavno sodelovanje v skupnih družbenih prizadevanjih za prihodnji razvoj: za ohranjanje naravnih temeljev življenja v vedno bolj ogrožajočih razmerah, za zagotavljanje dostojanstva ljudi in možnosti preživetja vseh živih bitij na tem planetu. Zato tudi v **spomenici** namenja posebno pozornost aktualnim in razvojno pomembnim vprašanjem v širšem mednarodnem in domačem okolju in smerem svojega nadaljnega delovanja.

SPREJETO NA SEJI PREDSEDSTVA
ZZB NOB SLOVENIJE
14. aprila 2021

VEČ NA STRANEH 6-9

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

V greznici »sprave«

Minilo je že več kot trideset let od spravne slovesnosti v Kočevskem rogu, po kateri bi se dejansko lahko začelo resnično pobotanje med ljudmi, če ne bi desnica in Cerkev te slovesnosti razumeli kot dovoljenje za izkoriščanje tragedije druge svetovne vojne in vseh mrtvih za svoje cilje. Od takrat se s »spravo« zlorabljajo čustva ljudi, dejstva o drugi svetovni vojni pa niso več pomembna oziroma jih je treba obrniti. Toda druga svetovna vojna je bila najprej vojna, zato je prvo in osnovno zgodovinsko dejstvo, da sta se v tej vojni bojevali dve strani: protinacistično zavezništvo Združenih narodov pod vodstvom Združenih držav Amerike, Velike Britanije in »komunistične« Sovjetske zveze ter »sile osi« pod vodstvom nacistične Nemčije, fašistične Italije in Japonske. Samo dve strani sta se med drugo svetovno vojno bojevali tudi pri nas: partizani oziroma Narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi Slovenije, ki so bili del jugoslovan-skih partizanov pod poveljstvom maršala Josipa Broza Tita in s tem mednarodno priznana vojska zavezništva Združenih naro-

dov, priznala jo je tudi Kraljevina Jugoslavija. Vsi partizanski nasprotniki so bili del »sil osi« pod neposrednim poveljstvom fašističnih ali nacističnih oboroženih sil. Najprej »vaške straže« in »legija smrti« pod poveljstvom ali kot del italijanske vojske, po kapitulaciji Italije pa so bili vsi domobranci pod poveljstvom zločinske organizacije SS in del SS-policijskih enot. Slovenskemu domobranstvu je poveljeval vojni zločinec, general SS Erwin Rösener, na Primorskem so bili maloštevilni slovenski kvizlingi pod poveljstvom enega najhujših nacističnih zločincev, generala SS Odila Globočnika, na Gorenjskem pa pod neposrednim poveljstvom gestapa. Vsakršno govorjenje o »državljanski vojni« je zato zgolj zamegljevanje dejstev, saj državljanske vojne v razmerah okupacije sploh ne more biti. Žal se je med Slovenci takrat zgodil tudi meddržavljanski spopad, za katerega so krivi samo tisti, ki so sprejeli orožje in plačilo od okupatorjev. Partizanska vojska je kot vsaka vojska imela tudi politične cilje, želela si je novo in pravičnejšo državo in družbo in konec monarhofašistične Kraljevine Jugoslavije, ki je temeljila na političnem zatiranju, gospodarskem izkoriščanju in narodni neenakopravnosti in v kateri ženske niso imele volilne pravice. Rimska cerkev in predvojne stranke so v tem videle »komunistično revolucijo« in večjo nevarnost za svoj obstoj kot pa v sovražniku, ki je narodu namenil uničenje in tega sploh ni skrival. Zato so se odločili za zgrešeno pot, kot so sami napisali,

»tvegano igro« sprejeti orožje od okupatorja. Cilj te »igre« je bil uničiti OF in partizane pred morebitno zmago zaveznikov, pa tudi v primeru zmage »sil osi« bi bili pri svojih gospodarjih lepše zapisani. Žal so se napačno odločili in v smrt pahnili veliko število mladih ljudi. Danes lahko razumemo razloge, zaradi katerih so se v okviru celotne Slovenije maloštevilni borili proti partizanom in lastnemu narodu, a bodo za večno ostali na napačni strani. Sramota izdaje ostane večna in bolečina izdaje je videti neminljiva, zato se zdaj na vsak način želi spreobrniti zgodovino in izenačiti obe strani – ali celo partizansko stran razglasiti za zločinsko. Kot ljudem jim je bilo že oproščeno s slovesnostjo v Rogu, čeprav se tisti, ki so ljudi pahnili v bratomorni spopad, nikdar niso opravičili za izdajstvo ali ga obžalovali. Namesto tega nas nenehno silijo v lažno »spravo«, za katero je že dolgo jasno, da ni namenjena pomirjanju strasti, ampak desnim strankam in Rimskokatoliški cerkvi za sejanje sovraštva. »Sprava« med partizani in domobranci se ne sploh more zgoditi, tako kot se ne more zgoditi »sprava« med ameriško vojsko in nemško vojsko ali med oboroženo SS in

Rdečo armado, saj se natančno ve, na kateri strani je bila katera vojska in kdo je napadal in kdo se je branil. Pri zadnji »spravi«, ki je po besedah piscev iz SAZU namenjena »zlasti politični javnosti«, je zato postalo povsem jasno, da je pristranska in namenjena zlorabi in spreobračanju zgodovine, od katere imajo koristiti politika in ne ljudje. To potrjujejo tudi pozivi, naj jo potrdi državni zbor, kar je v popolnem nasprotju z resolucijo Evropskega parlamenta, da se »uradnih političnih razlag zgodovinskih dejstev ne bi smelo vsiljevati z večinskimi odločitvami v parlamentih«. SAZU, ki je izjavo o »spravi« sprejel na sporen način v razmerah epidemije, je to več kot očitno naredil po ukazu vladajoče politike. Ker je vsa politika, posebno desna, najbolj pa trenutno vladajoča, izgubila že vso verodostojnost pri ljudeh, jo je zdaj izgubil tudi SAZU. Ampak ni videti, da bi se kdor koli kaj preveč obremenjeval zaradi tega, saj je trenutni oblasti tako kot njihovim vzornikom mar le za lastne koristi in ne za ljudi. Saj si večina ljudi že tako ali tako misli, da je predsednik države nesposoben bebec in šarlatan, predsednik vlade psihopatski kriminalca in lažnivec, poslanci pa pohlepni grabežljivci, ki gledajo le na lastne koristi, pa vladajočim to ni niti malo mar. Si bodo pač zdaj še o SAZU mislili, da je to le skupek nadtutih starih spletakarjev in preračunljivcev. Njihov poskus »sprave« pa bo končal v greznici zgodovine, tako kot kmalu trenutna oblast.

Cilj te »igre« je bil uničiti OF in partizane pred morebitno zmago zaveznikov, pa tudi v primeru zmage »sil osi« bi bili pri svojih gospodarjih lepše zapisani.

AKTUALNO

Poziv, naj Italija prizna fašistične zločine

Ob 80. obletnici napada italijanske vojske na Jugoslavijo 6. aprila 1941 je več kot 140 zgodovinarjev, raziskovalcev, politikov in pisateljev ter zgodovinskih ustanov in društev iz Italije, Slovenije in Hrvaške pozvalo institucije Republike Italije, da uradno priznajo fašistične zločine, ki so jih na jugoslovanskem ozemlju zagrešile italijanske okupacijske sile.

V svoji peticiji opominjajo, da Republika Italija nikoli ni jasno obsodila fašističnih zločinov v Jugoslaviji, zato predlagajo, naj njeni voditelji v imenu države prevzamejo zgodovinsko odgovornost za trpljenje prebivalstva zdajšnje Slovenije, Hrvaške, Črne gore ter Bosne in Hercegovine, je za Televizijo Slovenija poročal **Janko Petrovec**.

»Po našem mnenju bi bilo idealno – toda za organizacijo česa takšnega je potreben čas – uradno srečanje na otoku Rab, kjer je stalo koncentracijsko

Italija naj se opraviči za fašistične zločine, pozivajo predlagatelji. Foto: EPA

taborišče. Šlo je najbrž za najhujše koncentracijsko taborišče, kar so jih postavili Italijani med drugi svetovno vojno,«

je dejal zgodovinar iz Torina in eden pobudnikov peticije **Eric Gobetti**. **S. B.**

AKTUALNO

Neznanci na Pasji ravni uničili spominsko ploščo

Spominsko ploščo nad Koširjevo domačijo na prevalu na jugovzhodni strani Pasje ravni so neznani

storilci sredi marca z dletom na silo odstranili in jo poškodovali, je sporočil predsednik Združenje bor-

cev za vrednote NOB Škofja Loka Viktor Zadnik. Kot je pojasnil, je plošča posvečena padlim borcem Cankarjevega bataljona, ki so se na tem območju 26. in 27. decembra 1941 junaško borili s premočnimi nemškimi vojaškimi in policijskimi enotami.

»Prav na tem območju smo bili deležni provokacij že v preteklem letu, ko je Planinsko društvo Škofja Loka ob obletnici dražgoške bitke organiziralo nočni pohod Po poti Cankarjevega bataljona s Pasje ravni v Dražgoše,« je povedal Zadnik. Spomnil je, da je bil start tradicionalnega, 41. spominskega pohoda 11. januarja lani pri kulturnem domu na Črnem Vrhu, pred polnočjo pa se je pojavila skupina mladih, ki je z žaljivkami napadala pohodnike in izobesila domobrantsko zastavo. »Provokacije so bile tako močne, da so organizatorji pohoda razmišljali celo o prestavitvi starta pohoda v prihodnje,« je pojasnil Zadnik. **S. B.**

V METEŽU ZGODOVINE – Partizanska bolnica Franja

Zavetje za skoraj 600 ranjencev

Partizanska bolnišnica Franja je ena redkih do danes ohranjenih med številnimi, ki so delovale v drugi svetovni vojni. Zgrajena je bila v težko dostopni soteski Pasica v Dolnjih Novakih pri Cerknem. Razglašena je za spomenik državnega pomena in je zaradi prispevka k skupni evropski zgodovini nosilec znaka evropske dediščine. To je spomenik z izjemno sporočilnostjo vsem ljudem.

Obiskovalce nagovarja na različne načine. Pogled na previsne skale soteske vas bo morda presenetil, pa tudi žuborenje veličastnega slapu ob dostopni poti, morda vas bo očarala počasi se vzpenjajoča pot po gozdu, obdana s preprogo gozdnih ciklam. Gotovo boste presenečeni in navdušeni nad skupino lesenih koč, stisnjenih na dnu soteske Pasice, ter zgodbo o njihovi gradnji in poslanstvu.

V najzahtevnejših časih so jih gradili partizani s pomočjo domačinov, da bi rešili življenja. Štirinajst lese-

nih koč z ležišči za ranjene, operacijsko dvorano in rentgensko napravo, kuhinja, shramba, pralnica s kopalnico, elektrarne in zavetišča za ranjene ter obrambni bunkerji pripovedujejo zgodbo o izredni organizaciji življenja in dela peščice ljudi, ki so bili pripravljene žrtvovati svoje življenje, da bi pomagali drugim. Priča o njihovi zavzetosti, iznajdljivosti in visoki strokovni usposobljenosti, saj so med 23. decembrom 1943 in 5. majem 1945 dali zavetje 578 ranjencem – večini so rešili življenje. Dejavnosti bolnišnice so povezane z imeni številnih pogumnih ljudi: zdravnice Franje Bojc Bidovec, po kateri je bolnišnica dobila ime, ustanovitelja in zdravnika Viktorja Volčjaka, italijanskega zdravnika Antonia Cicarellija, kirurga Franca Derganca, reševalca Gašperja in Danile ter Pavle, Lide in številnih drugih.

Mnogi ranjeni različnih narodnosti, zavezniški piloti, ranjeni vojaki

sovražne vojske, pa zgodbe o ranjenih in osebju, razstavljene na tablah med kočami, obujajo spomin na čas trpljenja in izjemnega druženja, poguma in solidarnosti. Zavedamo se visoke cene za mir in svobodo, ki jo uživamo danes. **S. B.**

V METEŽU ZGODOVINE – Začelo se je v Mariboru

Odmevni zažig okupatorjevih avtomobilov

Maribor leta 1941 ni bil le središče okupatorjevega upravnega aparata za okupirano slovensko Štajersko, tu je bilo tudi močno žarišče slovenskega osvobodilnega gibanja. V mesecih priprav na oboroženi odpor je bilo v Mariboru nekaj časa tudi vodstvo odpora za severovzhodno Slovenijo.

Takoj po kapitulaciji in vrnitvi prostovoljcev iz jugoslovanske vojske proti koncu aprila so se pod vodstvom Miloša Zidanška (bil je član CK KPS) začele politične in vojaške priprave na začetek oboroženega odpora, pri katerih je prednjačila predvsem skojevška mladina. Skojevci so bili ob pomoči druge napredne mladine, zlasti dijakov in vajencev, najaktivnejši in najpogumnejši pri izvajanju številnih sabotažnih akcij, ki so se zvr-

tal zaradi nepravilnosti ali okvare na avtomobilih. Ničesar pa tudi ni uspela izvedeti o morebitnih storilcih. Vendar je še isti dan trdila, da je akcijo izvedla slovenska mladina, kar je razvidno iz poročila direktorja mariborske policije dr. Gerharda Pfrimerja političnemu komisarju mesta Maribor, v katerem pravi: «Danes zjutraj okrog 5.20 so neznanci zažgali dva osebna avtomobila v Volkmerjevem prehodu pri delavnici Zwerlin. Do sedaj storilcev nismo mogli ugotoviti. Slovenska mladina med šestnajstim in dvaindvajsetim letom začenja neprijetno opozarjati nase. To bomo preprečili z energično policijsko akcijo, ki jo že pripravljamo.»

In res, še istega dne so nacisti v veliki raciji po ulicah okrog Volkmerjevega prehoda in v bifeju

so pri akciji neposredno ali posredno sodelovali. Nesporno je, da je bil glavni pobudnik akcije takratni vodja mariborskih skojevcev in gimnazijec Bojan Ilich, njegovi najožji pomočniki pa so bili Ljubo Tarkuš, Avgust Greif in Dušan Finžgar, posredno kot stražarji, ki o sami akciji niso bili natančno seznanjeni, pa so bili v akcijo vključeni še Albin Vernik, Drago Vresnik, Franjo Zorko, Ivan Maroh in Djuro Sabolek. Ilich in Tarkuš sta stražarje postavila na stičiščih Slovenske, Tyrševe in Gosposke ulice, na vogalu Gosposke in Ulice 10. oktobra, Jurčičeve in Gosposke ter na Grajskem trgu, kjer se končuje Volkmerjev prehod. Za izvedbo akcije so uporabili kanto s petimi litri bencina, nekaj cunj, ki so jih namočene v bencin zatlačili pod pokrov avtomobilov, z preos-

stile v Mariboru od sredine aprila, ko je začel okupator izvajati prve ponemčevalne ukrepe, do odhoda prvih komunistov v partizane sredi julija leta 1941.

Prva in najodmevnejša je bila zažig dveh okupatorjevih avtomobilov sredi Maribora 29. aprila 1941. Akcija je bila izvedena okrog petih zjutraj, samo tri dni po Hitlerjevem obisku v Mariboru. V ponedeljek, 28. aprila, med osmo in deveto uro zvečer je najprej ing. Sepp Treiber v Volkmerjevem prehodu ob hotelu Zamorc parkiral osebni avto znamke Opel-Olympia, last tvrdke Metalbau J. Treiber iz Gradca, aro pozneje pa je v bližini pustil avto znamke BMW, last deželne kmečke zveze Südmark iz Gradca, tudi šofer deželnega kmečkega vodje Seppa Heinzla. Oba voznika sta avtomobila nekaj pred polnočjo znova pregledala in nista odkrila nič nenavadnega. Naslednje jutro pa sta našla le še zgorele ostanke svojih avtomobilov, ki ju je požar skoraj povsem uničil. Iz izjav prič, ki so bile med prvimi na kraju dogodka (zlasti portir hotela Zamorc Franc Slana, ki je obvestil tudi policijo in gasilce, ter Franc Marini, ki je iz svojega stanovanja v Gosposki ulici slišal eksplozijo in videl požar), se da sklepati, da je bila akcija izvedena okrog pete ure zjutraj. Na podlagi zaslišanj takoj po akciji je policija ugotovila, da požar ni nas-

Helen Štor na vogalu Slovenske in Tyrševe ulice, kjer se je redno zbiral zavedna slovenska mladina, aretirali večjo skupino slovenskih mladincev in skojevcev. Po nekaj dneh zasliševanja in pretepanja so jih izpustili, ne da bi kar koli dognali o storilcih. Od organizatorjev akcije je bil med aretiranimi mladinci le Bojan Ilich, ki je stanoval v bližini bifeja. Dan po akciji so nacisti kot talce zaprli še nekaj uglednih Mariborčanov in zahtevali od njih viso-

tankom bencina pa polili avtomobila in ju zažgali.

Akcija v Volkmerjevem prehodu ni bila dogovorjena z vodstvom odpora v Mariboru in je bila rezultat lastne pobude in borbenosti mladincev ter skojevcev. Izvedena je bila zelo uspešno. Za nacističnega okupatorja je bil to boleč udarec, še posebej če upoštevamo dejstvo, da se mu je to zgodilo v središču mesta, v katerem je imel najmočnejše sile v okupirani slovenski Štajerski

Za izvedbo akcije so uporabili kanto s petimi litri bencina, nekaj cunj, ki so jih namočene v bencin zatlačili pod pokrov avtomobilov, s preostankom bencina pa so polili avtomobila in ju zažgali.

ko odškodnino (200.000 dinarjev) za zažgana avtomobila. Ker so jim zagrozili s koncentracijskim taboriščem, so prizadeti zahtevali vsoto tudi zbrali. S tem sta bila avtomobila štirikratno preplačana. Čeprav je okupatorjeva policija zastavila preiskavo v pravo smer, ko je omenila slovensko mladino, storilcev ni odkrila. Posledica akcije je bila tudi uvedba policijske ure v Mariboru.

Za odgovor na vprašanje, kdo in kako je akcijo organiziral in izvedel, so nam zato na voljo samo spominski viri tistih preživelih, ki

in ki je samo tri dni prej navdušeno pozdravljalo Hitlerjev obisk. Čeprav sta bila v njej uničena le dva osebna avtomobila je bil njen pomen velik. Po doslej znanih podatkih je bila to prva večja sabotažna akcija v Sloveniji, z velikim pozitivnim psihološkim učinkom na slovensko prebivalstvo ne samo v Mariboru, ampak po vsej Sloveniji. Plazu odpora, ki ga je sprožila okupatorju tudi z najhujšim nasiljem ni več uspelo zatreti.

Dr. Marjan Žnidarič

KOLUMNA

Jože Poglajen

Stran vrženih trideset milijonov

Predsednik parlamenta je po protokolu mož številka dve v državi, toda pri odločanju o državnih zadevah je njegova vloga obrobna. Vse, kar lahko počne, je poleg protokolarnih seans še sklicevanje zasedanj parlamenta in (občasno) njihovo vodenje ter sprejemanje obiskovalcev. Podoben je torej prometnemu policaju, ki ureja promet na semaforiziranem križišču.

Funkcija predsednika parlamenta je v resnici pomembna samo za tistega, ki jo zaseda. Za razliko od drugih poslancev ima veliko pisarno, tajnico, kabinet, varnostnike, šoferja in zmogljiv audi z utripajočimi modrimi lučmi. Več od drugih poslancev lahko potuje v tujino, pogosteje se sonči pred televizijskimi kamerami. Za vse to dobiva za kakšnega tisočaka višjo plačo od kolegov v poslanskih klopeh. Skratka, o sebi si tako lahko misli, da je pomemben mož. To je tudi vse, vendar je zadnje tedne v parlamentu in zunaj njega potekala srdita bitka, ali se bo prvi med poslanci še naprej pisal Zorčič ali ga bo nadomestil Horvat.

Brežiški odvetnik Igor Zorčič se je po sicer nikjer zapisanem pravilu, da položaj predsednika parlamenta pripada poslancu druge največje koalicijske stranke, na to mesto usedel, ko je SMC sklenil za številne izdajalski pakt z Janšo in vstopil v njegovo vladno. Zdaj ko je Zorčič po dolgem preračunavanju, kaj se mu bolj izplača, pred tedni le izstopil iz Janševe koalicije, je Janša sklenil, da ne more biti več predsednik parlamenta in da je treba na njegovo mesto postaviti njemu bolj lojalnega in predvsem ubogljivega človeka. Toda to je bila njegova taktična napaka. Čeprav so se janševiki pred prvim poskusom, da se Zorčič odstavi in na njegovo mesto postavi Horvat iz NSi, na vsa usta hvalili, da s tem ne bo nobenih težav, se je glasovanje zanje slabo končalo. Zorčič je ostal predsednik parlamenta, hkrati pa je to napol tajno preštevanje razkrilo, da vlada ne zmore več zbrati 46 glasov v parlamentu. Da je torej postala manjšinska vlada. Toda Janša ni vrgel puške v koruzo. Takoj je nakazal rešitev iz zagate: iz vlade je treba v parlament nagnati ministra Počivalška in tako dobiti manjkajoči 46. glas. Z njim ne bi samo odžagali Zorčiča, ampak tudi s pomočjo pogodbenih glasov »opozicijskih«
treh Jelinčičevih in štirih poslancev Desusa ter poslanca madžarske manjšine zagotovili koliko toliko

zanesljivo večino v parlamentu za Janšovo vladanje do rednih volitve prihodnje leto.

Nič novega torej. Tridesetletne izkušnje nas učijo, da pri nas poslanci prvega med njimi ne izbirajo po tem, ker bi bil ta preudaren in moder človek, čigar beseda bi nekaj veljala, ampak predvsem po strankarskih zaslugah. Toda tolažimo se lahko, da nas davkoplačevalcev predsednik parlamenta ne stane veliko – za razliko od predsednika države, čigar opis del in nalog se tudi ne razlikuje prav veliko od opisa dela predsednika parlamenta. V glavnem se omeji na predstavljanje države in potrjevanje drugje sprejetih odločitev. Več samostojnosti

Čeprav so se janševiki pred prvim poskusom, da se Zorčič odstavi in na njegovo mesto postavi Horvat iz NSi, na vsa usta hvalili, da s tem ne bo nobenih težav, se je glasovanje zanje slabo končalo.

odločanja ima le pri podeljevanju odlikovanj. V glavnem gre torej za opravila, ki ne vplivajo na to, kar se v državi dogaja. Povedano bolj grobo: mirno bi lahko shajali brez njega. Je le nekakšen nadomestek kralja, ki ga Slovenci, razen mitskega kralja Matjaža, nikoli nismo imeli.

Toda dvor kralja Boruta nas kar precej stane. V njem je zaposlenih nekaj manj kot 40 ljudi. Ima četico svetovalcev, da o šoferjih in varnostnikih ne govorimo. Letno gre za predsednikov dvor skoraj tri milijone evrov.

Zakaj moramo za predsednika države, ki so mu pisci ustave iz strahu pred takrat popularnim Kučanom dodobra oklestili vse vzvode oblasti, vsakih pet let praviloma dvakrat na volišča – kar državo stane pet milijonov evrov – namesto da bi ga, če ga že hočemo imeti, imenoval parlament z recimo dvetretjinsko večino, danes nihče ne zna prepričljivo pojasniti. Podobno – domnevno demokratično – telovadbo so se stranke osamosvojiteljev na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja šle pri določanju tako imenovanega drugega doma parlamenta. Izcimil se je državni svet, ki ni ne tič ne miš. Ni drugi dom ni senat, ampak je nekaj, česar v državah, na katere so se pisci ustave na veliko sklicevali, ne poznajo. Bolj kritični opazovalci ta klub 40 svetnikov ocenjujejo kot slepo črevo parlamentarizma, a na sicer osamljene pozive, da ga je treba zato ukiniti, v strankah ni skoraj nobenega odziva. Ne gane jih tudi to, da gre za svetnike iz državnega proračuna letno le nekaj manj denarja kot za predsedniškega kralja instagrama Pahorja. Brez njih bi samo v enem mandatu privarčevali kar 32 milijonov evrov. A za naše stranke je največja težava en Zorčič.

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Izpusti ogljikovega dioksida in podnebni sklad

O d industrijske revolucije dalje se ozračje v svetu segreva, kar je posledica izpustov toplogrednih plinov, zlasti ogljikovega dioksida. Od leta 2009 do 2019 so se v svetu povečali za 15 odstotkov. V Indiji so narasli za 55 odstotkov, na Kitajskem za 27 odstotkov, medtem ko so se v ZDA zmanjšali za šest odstotkov, v Evropi pa za deset odstotkov (BP Statistical Review of World Energy 2020, 69. izdaja).

V Sloveniji imamo podatke do leta 2018. V tem letu so naši izpusti ogljikovega dioksida obsegali 0,5 tisočinke svetovnih izpustov. V zadnjih desetih letih so se znižali za šest odstotkov in bili za 14 odstotkov manjši kot leta 1986 (Statistični urad Republike Slovenije). Slovenija je na tem področju izpolnila svoje zaveze po Kjotskem protokolu, sprejetem v okviru Združenih narodov, ter svoje zaveze po Uredbi EU 406/2009. V zadnjem desetletju se pri nas hitro zmanjšujejo izpusti toplogrednih plinov v predelovalnih dejavnostih, energetiki in pri ogrevanju gospodinjstev, medtem ko se v prometu povečujejo. Povedano na kratko: prenehanje izpustov ogljikovega dioksida v EU in z njo v Sloveniji ne bo zaustavilo njihove rasti v svetu in podnebne spremembe, povezane s temi izpusti, se bodo nadaljevale.

Evropska unija in Slovenija sta se odločili, da postaneta ogljično nevtralni do leta 2050 (Uredba EU 2018/1999 o upravljanju energetske unije in podnebnih ukrepov). Slovenija ni dolžna odpraviti proizvodnje električne energije v elektrarnah na premog pred letom 2050, razen če si ta cilj v dogovoru na ravni EU zastavi sama. V proces vzpostavljanja ogljične nevtralnosti spada tudi prenehanje pridobivanja lignita v Velenju. Termoelektrarna Šoštanj (v nadaljevanju: termoelektrarna) se je v zadnjih desetih letih modernizirala. Bloke 1, 2, 3, in 4 je nadomestil blok 6, blok 5 pa deluje v urah, ko ima električna energija na trgu visoko ceno. Od leta 2008 do 2018 se je zaradi povečane učinkovitosti termoelektrarne proizvodnja premoga in s tem izpustov ogljikovega dioksida zmanjšala za 20 odstotkov (letno poročilo Premogovnika Velenje 2009 in 2019) in močno pripomogla k dobrim skupnim slovenskim rezultatom na tem področju. Iz gospodarskih, energetskih in socialnih razlogov je smiselno, da termoelektrarna deluje vsaj do leta 2042 in ostane nato še štiri leta v rezervi (Križanič, Košnjek, Kolšek, Jere, Vojinović: Scenariji pridobivanja premoga in proces zapiranja PV ter vpliv na TEŠ z vidika delovanja slovenskega elektroenergetskega sistema in povečanja energetske revščine v Sloveniji).

Poseben vidik so plačila termoelektrarne za emisijske kupone (v nadaljevanju: kuponi) in plasiranje teh sredstev v podnebni sklad. Ta plačila pomenijo dodano vrednost, če se namenijo za financiranje investicij, pa gre v bistvu za akumulacijo. Od leta 2013 do 2019 je termoelektrarna za kupone namenila 197 milijonov evrov. Projekcija iz nacionalnega energetskega in podnebnega načrta kaže, da bodo leta 2025 cene kuponov znašale 23 evrov za tona, leta 2045 pa že 71 evrov za tona. Rast teh cen od 2018 dalje že vpliva tudi na povečevanje borznih cen električne energije, sčasoma pa bo vplival tudi na cene te dobrine v pogodbah, sklenjenih zunaj borze. Ob pričakovani proizvodnji električne energije v termoelektrarni in pričakovanih cenah kuponov se bo v podnebni sklad iz termoelektrarne letno stekalo 111 milijonov evrov, od leta 2022 do 2042 pa skupaj skoraj 2,6 milijarde evrov. Polovica teh sredstev se lahko nameni financiranju doseganja ciljev zelene rasti (na primer naložb v obnovljive vire energije, kot je sofinanciranje gradnje hidroelektrarn na srednji Savi ali vlaganja v učinkovito rabo energije), polovico pa za razvojno politiko v regijah, ki so bile ali bodo s prenehanjem delovanja premo-

govnih termoelektrarn v Sloveniji najbolj prizadete. Če se tej polovici doda še enkrat toliko iz drugih virov (kreditni, sredstva EU, izdaja obveznic, dokapitalizacije, vključitev skladov tvegane kapitala, lastna sredstva in podobno), je mogoče v prizadetih regijah naslednjih dvajset let financirati nastanek več kot 45.000 delovnih mest, ob upoštevanju posrednih učinkov pa omogočiti delo 180.000 zaposlenim oziroma samozaposlenim osebam. Tudi Evropska unija načrtuje poseben sklad za pravični prehod, namenjen investicijam v regionalno razvojno politiko premovalnih regij. Predvidoma bomo iz tega naslova prejeli 150 milijonov evrov.

Država bi morala sprejeti zakon o zapiranju Premogovnika Velenje ter opredeliti, da se sredstva, ki jih termoelektrarna plačuje za kupone, namenijo podnebnemu skladu ter se polovica denarja nameni za gospodarsko in socialno sanacijo regij, ki jih je ali jih bo najbolj prizadelo prenehanje delovanja premovalnih termoelektrarn, ob podražitvi električne energije pa tudi umik nekaterih proizvodov (kovinska industrija) iz Slovenije. Če bo termoelektrarna delovala do leta 2042, se lahko sredstva sklada za pravični prehod EU črpajo takoj in v celoti namenijo zasavski statistični regiji, ki je že ostala brez delovanja rudnika in termoelektrarne.

V tem letu so naši izpusti ogljikovega dioksida obsegali 0,5 tisočinke svetovnih izpustov.

PROJEKT – Evropska antifašistična dediščina

Protifašizem – temelj evropske unije

V projektu Evropska antifašistična dediščina, ki ga skupaj izvajamo Zveza antifašističnih borcev in antifašistov Republike Hrvaške, Zveza antifašistov in borcev NOV v BIH in ZZB Slovenije in ga sofinancira EU (širše o njem dr. Ljubica Jelušič, Svobodna beseda, februar 2021), še posebno pozornost namenimo skupni evropski razsežnosti oziroma zaznamovanju glavnih zgodovinskih preobratov v novejši evropski zgodovini; zgodovinskim temeljem sedanje EU, v katere sta vgrajena protifašizem in protinacizem; vrednotam in načelom, ki so opredeljeni v njenih dokumentih, in njihovemu spoštovanju v praksi ter skladnosti življenja v naših okoljih z njimi.

Okvir za naš skupni premislek o teh vprašanih in tudi za pozitivne učinke projekta je Listina EU o temeljnih pravicah (7. decembra 2000 so Evropski parlament, Svet in Komisija razglasili listino; v nadaljnjem besedilu: listina). Listina spada med temeljne dokumente o vrednotah in načelih organiziranosti in delovanja EU ter življenja v njej (ob dveh ustanovnih dokumentih – Pogodbi o EU in Pogodbi o ustanovitvi Evropske skupnosti – Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščinah, Listini o socialnih pravicah, Lizbonski pogod-

tradicij evropskih narodov ter nacionalne identitete držav članic in organizacije njihovih organov oblasti na državni, regionalni in lokalni ravni Unija prispeva k ohranjanju in razvijanju teh skupnih vrednot, prizadeva si za spodbujanje uravnoteženega in trajnostnega razvoja ter zagotavlja prosti pretok oseb, storitev, blaga in kapitala ter svobodo ustanavljanja.

Tudi zato za ZZB ni bilo vprašanje, ali bo ali ne sodelovala v tem projektu, saj so vse te vrednote, načela in vizija EU pomemben temelj našega delovanja in se v svojem bistvu še kako skladajo s temeljnimi vrednotami Osvobodilne fronte in narodnoosvobodilnega boja.

Z različnimi dejavnostmi in na različne načine se bomo v okviru projekta posvetili ozaveščanju o pomenu in številnim aktualnim vprašanjem in vidikom (ne)spoštovanja teh vrednot in načel in uresničevanju vizije EU v praksi, in to že od prve akcije v okviru tedna Evrope v začetku maja ob dnevih Evrope do akcij ob svetovnem dnevu človekovih pravic v decembru (10. decembra 1948 je Generalna skupščina OZN sprejela in razglasila Splošno deklaracijo človekovih pravic). Gre za številna vprašanja, ki so še kako aktualna v okviru EU v zvezi s spoštovanjem vrednot in načel, demokracije, človekovih pravic in temelj-

nja, občutka nemoči in apatije, širjenja nacionalističnega in rasističnega sovraštva; kako zmanjševati demokratični deficit in prevlado interesov in vpliva mednarodnega kapitala in njemu podrejenih struktur in evroburokratov ter uveljavljati solidarnost v skupnosti, v kateri je razlika med njenimi deli 1 proti 13; kako sta fašizem in protifašizem prisotna v Evropi oziroma kako se odzivamo na manifestacije »fašistične politične kulture« (nacionalizem, avtoritarnost in nasilnost), do tega, kaj je oziroma ni »evropski način življenja«, ki mu namenja posebno pozornost Evropska komisija v sedanjem sestavu (posebna komisarka!), in kakšna je možna in dejansko želena vloga EU kot skupnosti 27 držav v dinamičnem globalnem okolju. Vsa ta vprašanja pa so tudi zelo konkretno prisotna in prepletena v štirih v EU in tudi za nas aktualnih »projektih«: pandemija–pravna država–človekove pravice–solidarnost; strategije cepljenja–gospodarstvo–geopolitika; evropski program za okrevanje in slovenski načrt za okrevanje in odpornost; priprave in začetek konference o prihodnosti Evrope in letošnje predsedovanje Slovenije Svetu EU!

Razprave o vseh teh vprašanih in v okviru projekta Antifašistična dediščina razumemo kot del našega

DAN EVROPE

bi (2007/2008), s katero je listina dobila tudi status pravnega dokumenta, in še nekaterih).

Pomen in tudi še vedno izjemno politično, moralno in tudi pravno aktualnost listine potrjuje že njen uvodni del, preambula, v kateri se poudarja, da so »evropski narodi pri oblikovanju vse tesnejše zveze odločeni na podlagi skupnih vrednot deliti mirno prihodnost«, in v kateri je strnjena vrednotni in vizionarski temelj EU: »Unija, ki se zaveda svoje duhovne in moralne dediščine, temelji na nedeljivih in univerzalnih vrednotah človekovega dostojanstva, svobode, enakopravnosti in solidarnosti; temelji na načelu demokracije in na načelu pravne države. Posameznika postavlja v središče svojih dejavnosti z vzpostavitvijo državljanstva Unije in oblikovanjem območja svobode, varnosti in pravice. Ob spoštovanju raznolikosti kultur in

nih svoboščin, vladavine prava in pravne države in odnosi, razvojem in prihodnostjo EU, nič manj pa tudi v njenih članicah v Sloveniji; od tega, kako poznamo temelje, kako kot državljani doživljamo EU, jo sprejemamo kot svojo širšo domovino; so vrednote, zapisane v temeljnih dokumentih, še dejanski in delujoči temelj EU ali pa so to politični, gospodarski, statusni in delno tudi varnostni interesi; kako odpravljati prakso dvojnih meril in nenacionalnosti glede človekovih pravic (obsodbe ravnanja ruskih oblasti z opozicijskimi voditelji in hkratna razprava o odvzemu imunitete katalonskim poslancem v Evropskem parlamentu ter »spregledovanje« tudi nasilnega teptanja in kazenskega preganjanja njihovih političnih pravic na »domačem – evropskem – dvorišču«); kakšno je naše zaupanje v institucije EU, kaj so vzroki za širjenje nezadovoljstva, razočara-

rednega delovanja v ZZB, kot dodatno spodbudo za naš angažirani odnos do aktualnih dogajanj v ožjem, slovenskem in širšem, mednarodnem okolju, kot del našega dejavnega zavzemanja za spoštovanje vrednot in načel, ki so tudi mednarodnopravno deklarirane in utemeljene predvsem v dokumentih OZN in temeljnih dokumentih EU.

Naše sodelovanje v tem projektu je tako tudi del našega konkretnega delovanja za krepitev (mednarodnih) temeljev in koalicije protifašizma, za upiranje zgodovinskemu revizionizmu, potvarjanju zgodovine in njene zlorabe za kakršne koli partikularne politične in druge interese in cilje; kritično bomo zato še naprej obravnavali tudi pojave neofašizma in neonacizma pri nas, v sosednjih državah in širše ter o svojih dognanjih obveščali javnost.

Marjan Šiftar

Za vsebino tega dokumenta je v celoti odgovorna ZZB za vrednote NOB. Dokument ne odraža stališč Evropske unije.

Co-funded by the Europe for Citizens Programme of the European Union

Korenine slovenske državnosti – 30 let osamosvojitve

Protestantizem in prve slovenske knjige

Piše: dr. Martin Premk

Protestantizem je začel zajemati slovenska ozemlja kmalu po znameniti objavi Martina Luthra, ki je leta 1517 v 95 točkah zahteval spremembe v pokvarjeni in pohlepni Rimskokatoliški cerkvi. Sredi 16. stoletja se je tudi na Slovenskem širil protestantizem (oziroma reformacija), in to predvsem med meščanstvom in plemstvom, močno pa se je razširil tudi med kmečkim prebivalstvom. Osrednja osebnost slovenskega protestantizma je postal Primož Trubar. Napisal je kar polovico in uredil dve tretjini knjig, ki so izšle v času protestantizma.

Najpomembnejša je bila prva knjiga v slovenščini, Katekizem, ki jo je Trubar pod psevdonimom Ilirski rodoljub izdal leta 1550 v Nemčiji. S to knjigo je Primož Trubar

ujel imenovanje Slovenci za prebivalce našega ozemlja in dal temelje slovenskemu jeziku. Poleg Katekizma z nabožno vsebino je napisal tudi Abecednik, ki naj bi

Turški napadi so bili predvsem roparski pohodi, ki so imeli namen ropati premoženje in loviti ljudi za sužnje ali janičarje

kot seznam črk pomagal pri učenju branja. Prvi Abecednik je bil še napisan v gotici, vendar je Primož Trubar v ponatisih začel uporabljati pisavo, prilagojeno ljudskemu

jeziku. To pisavo je za prvo slovensko slovnico Zimske urice proste leta 1584 uporabil Adam Bohorič in s tem so bili postavljeni temelji slovenščine kot knjižnega jezika, pisava pa se je uveljavila kot »bohoričica«. Večina protestantskih knjig je bila nabožnih del, med njimi pa je najpomembnejši slovenski prevod Svetega pisma, ki je v prevodu Jurija Dalmatina in pisan v »bohoričici« izšel leta 1583. V Dalmatinovi Bibliji smo Slovenci med prvimi narodi na svetu dobili Sveto pismo v lastnem jeziku. Imela pa je izjemen vpliv tudi na nadaljnje utrjevanje in razvoj slovenščine, ker je bila z dovoljenjem Katoliške cerkve v uporabi še po zatonu protestantizma na Slovenskem. V obdobju protireformacije, ki se je pri nas začelo konec 16. stoletja,

Primož Trubar

je bila večina protestantskih knjig pri nas namreč sežgana na javnih gredah. Avstrijsko vladarji so takrat ukazali, da se morajo prebivalci vrniti h katoliški veri ali pa se izseliti. Zato so bile takrat ustanovljene posebne verske komisije, ki so s pomočjo vojske izganjale protestantsko prebivalstvo in duhovnike, rušile protestantske cerkve in pokopališča, ukinjale protestantske šole in sežigale knjige.

Tako kot povsod po Evropi je tudi pri nas veliko vlogo pri prega-

Adam Bohorič

njanju protestantov imel tajni red jezuitov, ki so se pri nas naselili konec 16. stoletja. Pri preganjanju protestantov so imela veliko vlogo tudi inkvizicijska sodišča. Izdajanje knjig v slovenščini je v času protireformacije zamrlo, začelo pa se je množično izdajati cerkvene knjige v latinščini ter pospešeno graditi nove katoliške cerkve, kar naj bi vse utrjevalo katoliško vero med prebivalstvom.

(se nadaljuje)

OBLETNICA – 77 let od pokola na Javorovici

Prebegla partizana s podatki k domobrancem

Letos 16. marca je minilo 77 let od pokola IV. bataljona Cankarjeve brigade v gorski vasici Javorovica nad Šentjernejem.

Prvič so Nemci in domobranci bataljon napadli 18. februarja 1944. V napadu je ob podpori treh tankov in nekaj tovornjakov, ki so vlekli topove, sodelovala številna pehota. Sovražne enote so se v Šentjerneju razdelile v dva dela. Večji del se je usmeril proti Vodenicam, Ržišču in Velikemu Banu. Nekaj deset sovražnih vojakov se je proti Javorovici napotilo prek Gorenjega Vrhpolja, preostali pa iz Drče pri Pleteljah.

Borci IV. bataljona so še pravčasno zaznali premike sovražnika in postavili zasede. Pred poldnevom so se bataljonske zasede že spopadle z napadalci in jim preprečevale napredovanje. Nemci in domobranci so poklicali okrepitev, ki so prispele pred kartuzijo Pletelje, od koder so prek Bana odrinile na Javorovico.

Partizani so seveda opazili prihajajoče okrepitev in se umaknili iz vasi Ržišče, Veliki Ban in tudi iz Javorovice ter pripravili protinapad, ki so ga uspešno izvedli sredi popoldneva istega dne in s katerim so sovražne enote prisilili k umiku v dolino.

Neuspeh je sovražnike močno razjezil, še posebno poročnika Draga Furlana, komandanta 31. čete slovenskih domobrancev. S podatki, ki sta mu jih predala dva k domobrancem prebegla partizana, je obiskal nemškega generala Erwina Rösenerja, s katerim sta v sodelovanju s komandantom 3. bojne skupine slovenskega domobranstva, nemškim oficirjem za zveze in štaba 14. SS-policijskega polka pripravila nov načrt akcije »Javorovica«. Tako so v Novem mestu 15. marca 1944 formirali bojno skupino iz 1. bataljona 14. SS-policijskega polka (več kot 400 mož) ter iz 200 mož 31. in 32. domobranske čete iz Novega mesta in Kostanjevice, ki sta bili v sestavi 3. skupine slovenskega domobran-

stva. Dobrih 600 mož je bilo razdeljenih v tri skupine (»Hirsh«, »Fritz« in »Kostanjevica«).

Okupator obkolil in napadel partizane

S temi silami so 16. marca 1944 v zgodnjih jutranjih urah obkolili in napadli Javorovico in tam nastanjene borce IV. bataljona Cankarjeve brigade. Skupina Hirsh se je nad Pleteljami razdelila v dve koloni. Prva, ki je bila sestavljena iz 32. čete slovenskih domobrancev, je prodirala proti Ržiščem z namenom uničenja tamkajšnje stalne partizanske zasede. Druga, sestavljena iz nemških SS-policistov in 31. domobranske čete, pa je po zasneženi strmini čelno prodirala proti Javorovici. Bojna skupina Fritz naj bi zasedla položaje na Špilerjevi špiči nad vasjo Javorovica, skupina Kostanjevica pa je pokrivala vrzel med skupinama Hirsh in Fritz. Tako je bil obroč sklenjen. Po izstrelitvi rdeče signalne rakete se je napad začel.

Še živeča borka IV. bataljona Malči Jakša - Miša se tega dogodka spominja takole: »Tega dne bi morala v patroljo moja prijateljica Suzana Terškan. Ker se je slabo počutila, sva se dogovorili, da grem na Ržišče jaz namesto nje. Proti Vodenicam (vasica tik pod Ržiščami – op. pisca) smo jo mahnilo okoli tretje ure zjutraj. Bilo nas je blizu trideset, med nami je bila tudi namestnica političnega komisarja Meda Sonc - Sanda. Ko smo se približevali Ržiščem, smo naleteli na sovražnika, ki je vžgal iz vseh koncev. Bili smo obkoljeni. Padla sta dva tovariša, tretji pa je bil hudo ranjen, zato smo ga zavlekli v grmovje. Nato je padlo še šest ali sedem borcev. Začeli smo se pomikati proti Javorovici, a nam je sovražnik to preprečil. Na vso srečo sta bila v tej patrolji dva domačina, in sicer Miha Jereb in Rudi Kočman. Dobro sta poznala vsako stezico na Gorjancih, kar nam je prišlo prav.«

Domobranci so se kruto znesli nad ranjenci

Po napadu so se borci iz vasi umakali v varljivem zavetju manjše grape pod ruševinami cerkvice sv. Ožbalta (danes delno obnovljena in spremenjena v spominski objekt) proti slemenu Gorjancev. V grapi so bili dokončno popolnoma obkoljeni in je velika večina v njej tudi padla ali bila zverinsko pokončana. Posebno kruto pa so z ranjenimi ravnali prav

domobranci. Nad ravnanjem naj bi se zgražali celo pripadniki SS-policijskih enot.

V času napada bataljon ni imel natančnega seznama borcev, zato ni povsem jasno, koliko partizanov je bilo 16. marca dejansko na Javorovici. Po nekaterih ocenah jih je bilo 132. Padlo jih je (po navedbah v knjižici Slavka Dokla) 113 (napis na spomeniku sicer navaja 146 imen, a so verjetno všteti tudi pad-

li 18. februarja), šestnajst naj bi se jih rešilo, preostali pa so bili ali na dopustu doma ali pa na poti v druge enote. Zanesljivo se jih je rešilo le petnajst, med njimi tudi Malči Jakša - Miša, ki se vsako leto tudi z mnogimi člani te skupine udeleži slovesnosti in se pokloni spomenu na svoje padle soborce.

Letos je na žalost komemoracija potekala v omejenem številu, zato lahko spomin na padle širše počastimo le z branjem zapisov, tudi tega. Le tako se lahko v danih razmerah poklonimo in zahvalimo vsem, ki so za domovino in narod žrtvovali največ, kar človek lahko – svoje življenje! V zapisu sem uporabil podatke iz knjižice Slavka Dokla: Javorovica – Tragedija pod Špilerjevo špičo in izpovedi domačinov ki so mi ostale v spomenu.

Andrej Štemberger

museum of recent history | celje

mnzc

muzej novejšezgodovine | celje

Ivan Grobelnik - Ivo
Harmonika, škarje in Stari pisker
Celje, 2021 / 152 strani / 15 EUR

Aleš Mardeško
Trdnjava na jugu tretjega rajha
Celje med okupacijo 1941-1945
Celje, 2021 / 392 strani / 25 EUR

Zgodovina Celja med drugo svetovno vojno v dveh novih knjižnih izdajah.

Cena za komplet: 35 EUR.

V SLIKI IN BESEDI

Jamnik:

26. februarja se je nekaj članov krajevne organizacije Zdrženja za vrednote NOB Besnica - Podblica zbralo pri spomeniku, posvečenem požigu vasi Jamnik. Upošteva je koronavirusne ukrepe so se s šopkom cvetja, prižigom svečke in krajšim kulturnim programom poklonili 78. obletnici dogodka, ko

je nemški okupator ob podpori njihovih pomagačev požgal vas. Teror okupatorja Jamničanom in prebivalcem drugih vasi pod Jelovico ni vzel poguma, temveč so še bolj podpirali borce narodnoosvobodilne vojne, z njimi simpatizirali in odhajali v partizane. Kljub požigu je Jamnik ostal partizanska vas.

Lado Nikšič

Cerkvenjak:

Slovenski narod se je bil prisiljen že od nekdaj pokoravati tujcem in se je temu tudi upiral, v čemer so prednjačili zavedni narodnobuditeljski duhovniki, ki so se jim pridruževali tudi drugi izobraženci in razumniki. Tako so tudi v Cerkvenjaku (takrat pri Sv. Antonu v Slovenskih goricah) spoznali, da si mora narod, če hoče srečen biti in si svoj obstanek med drugimi sovražniki mu narodi zagotoviti, svojo srečo in obstanek graditi na maternem jeziku.

Prepričani, da k temu lahko pripomore tudi ustanovitev bralnega društva, so v Cerkvenjaku na belo nedeljo 1. aprila 1894 ustanovili Katoliško bralno društvo in knjižnico s pomočjo podpornikov založili s slovenskimi knjigami in drugimi publikacijami. Slavnostni govornik je bil znani narodni buditelj, kanonik Jakob Meško, župnik pri Sv. Lovrencu v Slovenskih goricah (Juršincih).

Spominska plošča v spomin in opomin zanamcem na Domu kulture v Cerkvenjaku. Iz napisanega na njej je razvidno, da je pred 110 leti v Cerkvenjak zahajal tudi pisatelj Ivan Cankar.

To je bila prva prelomnica v boju za ohranitev slovenske besede v Cerkvenjaku. Druga se je v Cerkvenjaku zgodila 4. novembra 1941, ko je bil v kraju ustanovljen odbor Osvobodilne fronte. Na ustanovnem sestanku so sodelovali Jože Kocbek, Lojze Štefanič in njegova sestra Slavica, Jože Paluc, Franček Vrščič in Klemen Liewald. S tem se je v Cerkvenjaku in na širšem lenarškem območju začelo tudi prvo organizirano odporniško narodnoosvobodilno gibanje proti okupatorju. V Cerkvenjaku pa je prav tako na območju nekdanje velike občine Lenart 14. julija 1942 počila prva partizanska puška.

Združenje borcev za vrednote NOB Cerkvenjak in občina Cerkvenjak sta tako v spomin na ti prelomnici in opomin zanamcem novembra lani na pročelje Doma kulture namestila spominsko ploščo. Sicer pa je Združenje borcev za vrednote NOB Cerkvenjak letos kljub vsem koronavirusnim preprekam uspelo izpeljati vse zastavljene naloge. Že marca so izvedli letno skupščino. Na njej sta delo združenja pohvalila zdaj že bivši predsednik pokrajinskega sveta ZZZB za Podravje Jože Vrhnjak in cerkvenjaški župan Marjan Žmavc. Na letni skupščini sta bili podeljeni dve priznanji. Priznanje ZZZB Slovenije je za vestno delo praporščaka prejel Rudolf Družovič, srebrno plaketo ZZZB Slovenije pa Franc Bratkovič, sedanjí predsednik ZB Cerkvenjak.

Kot so na zboru ugotovili, Združenje borcev za vrednote NOB Cerkvenjak zgledno sodeluje z Društvom general Maister Cerkvenjak, ZZZB Lenart in občino Cerkvenjak. Na zboru so se poklonili spominu na umrle člane kot tudi dolgoletnemu predsedniku ZZZB NOB Slovenije Janezu Stanovniku.

Franc Bratkovič

Deskle:

13. februarja 1945, na pragu svobode, so domobranci v zgodnjih popoldanskih urah ob visečem mostu v Desklah v Soški dolini ustrelili devet domačinov. Domoljubi, ki so jim strelili domobranci vzeli življenje, so bili: Ivan Golja, Alojz Gomišček, Ignac Stanič, Izidor Rahotina, Gotard Gorjan, Alojz Stanič, Mihael Kodelja, Anica Medvešek in Feliks Brezigar. V spomin na ta dogodek je bila krajša slovesnost pri spominskem obeležju.

S. B.

Dokležovje:

Pred petimi leti je bila pod železniškim mostom čez reko Muro postavljena spominska plošča v spomin na več kot 400 padlih ruskih vojakov v boju z Nemci v aprilu leta 1945. Večina se jih je utopila. Zaradi ukrepov vlade, ko je 1. aprila zaprla javno življenje v vsej Sloveniji, smo se v ZB Murska Sobota odločili, da 31. marca, ko je bilo to še mogoče, izvedemo spominsko slovesnost. Polaganja venca sta se udeležila tudi vojaški ataše iz Rusije in njegov namestnik.

Dravograd:

6. april prinaša med Dravograjčane in okoličane poseben, zgodovinsko utemeljen utrip. Že desetletja se na ta dan zberejo na planoti nad Dravogradom, na Časovi ravni. Na robu te ravni ter ob in v utrdbah Rupnikove linije so se v prvih dneh aprila leta 1941 na odpor proti prodirajočemu sovražniku pripravili pripadniki vojske SHS, vpoklicani rezervisti, predvsem z območja vzhodne Slovenije, in žandarmerija. Medtem ko je bil sam Dravograd pripravljen na sprejem okupatorskih enot – za to so poskrbeli številni kulturbundovci, so okupatorske enote na dravograjškem območju prešle mejo na prehodih Vič in Libeliče. Minerske enote jugoslovanske vojske so razstrelile mostove čez Dravo in Mežo, graničarji, orožniki in rezervisti pa so zasedli položaje v pred vojno zgrajenih bunkerjih na desni strani Drave. Siloviti spopadi so potekali do 9. aprila, ko so se branilci ob večjem številu mrtvih in ranjenih ter tudi zaradi pomanjkanja streliva morali umakniti. Jugoslovanska vojska je razpadla. Ostal in krepil pa se je odporniški duh Korošcev.

Kljub koronavirusni epidemiji je k spomeniku na kraju dogodka pred 80 leti delegacija OO ZZZB NOB tudi letos položila venec in se poklonila spominu na prve žrtve v boju proti okupatorju aprila leta 1941.

Vlado Mrzel

Fram:

Kljub izrednim razmeram zaradi koronavirusne epidemije smo program dela v okrnjenem obsegu v drugi polovici lanskega leta izpeljali. Tako smo 21. septembra v spomin na dogodka pred 76 leti na Jugovi domačiji v Rančah (na sliki) izpeljali spominsko slovesnost. Potekala je v ožjem krogu predsednikov in predstavnikov KO ZB za vrednote NOB Fram in Hoče - Slivnica, krajevnih skupnosti Fram in Slivnica ter Društva krajanov Ranče.

O zgodovinskem dogodku je spregovoril Jože Vrhnjak, podpredsednik ZB za vrednote NOB Maribor. Slovesnosti sta se udeležila tudi Branko Ledenic, župan občine Rače - Fram, in Andreja Kavaš, podžupanja občine Hoče - Slivnica. Prav tako smo bili zelo veseli prisotnosti Štefanije Uranjek, ki je bila živa priča tragičnega dogodka na svoji domačiji. Slovesnost so s pohodom počastili člani občinske organizacije Zveze častnikov Hoče - Slivnica in planinci Planinskega društva Fram.

V spomin na 24. september 1944, ko je plamenela Planica in ko sta izgubila življenje Franc Uranjek in njegova žena Alojzija (po domače Baronova), je 24. septembra na njuni domačiji potekala slovesnost. Spomine na dogodka je obudil Zdravko Grafenauer. Ob tej priložnosti sta bila položena venca in prižgane sveče pri obeležjih pri lovskem domu in Baronovi domačiji. 25. oktobra smo se pri spominskem obeležju pri kurirski postaji TV-13S, pri Perkovem križu poklonili padlemu kurirju Francu Predanu. Slovesnosti so se udeležili tudi predsedniki lovskih družin iz Frama, Hoč in Šmartnega na Pohorju.

Ob prazniku spomina na mrtve smo se s prižigom svečk pri devetih spominskih obeležjih poklonili vsem, ki so žrtvovali življenje za svobodo slovenskega naroda. Občanom pa ob tej priložnosti sporočamo, da je osrednji spomenik, ki je bil postavljen pred Osnovno šolo Fram, v avtentični postavitvi prestavljen na framsko pokopališče v bližino mrliške vežice. Županu Branku Ledineku in njegovim sodelavcem se zahvaljujemo za korektno izvedbo projekta.

Zdenka Čretnik

Jamnikova domačija:

V krajevni organizaciji Škofja Loka mesto smo 11. marca častno zaznamovali 79. obletnico tragičnega dogodka – napada na Škofjeloko četo in prve ljubljanske prostovoljce, ki so se leta 1942 po umiku iz Dražgoš zatekli na

zapuščeno Jamnikovo domačijo na samotnem hribu pod Osolnikom in tam preživeli skoraj mesec dni. Okupator jih je odkril, napadel in v spopadu ubil sedem pogumnih mož. Ob upoštevanju določil NIJZ smo se ob 9.30 zbrali na parkirišču pri kopališču v Puštalju. Od tam naprej smo se z avtomobili zapeljali do kmetije pri Žirovniku in se skupaj odpravili peš po gozdni poti

proti kraju tragičnega dogodka, kjer smo se častno poklonili padlim in položili lovorjev venec.

Dogodek smo posvetili tudi praznovanju 80. obletnice ustanovitve Osvobodilne fronte. Prisotni smo se strinjali, da so sedanje razmere podobne tistim, ki so pred osemdesetimi leti sprožale upor. Težnja po svobodi, povezana z odločnim zavračanjem hlapčevstva, je v skrajno krutih okoliščinah povezovala ljudi, jih navdihovala k iskanju rešitev in jim pomagala premagovati neskončne ovire – vključno z izgubo življenja.

Franco Franko, Marjana Jugovec

Javorovica:

V organizaciji Zdrženja borcev za vrednote NOB Šentjerneje, občine Šentjerneje, Skupnosti borcev brigade Ivana Cankarja, Skupnosti borcev Gorjanskega bataljona in Gorjanske čete smo na dan poboja na Javorovici položili venca v spomin na tragične dogodke 16. marca 1944.

Zaradi koronavirusne epidemije sta komemoracija in spominska slovesnost potekali že drugo leto v drugačni obliki in delegacije so se le poklonile v spomin 113 padlim borcem IV. bataljona Cankarjeve brigade, ki so padli pred 77 leti. Med prisotnimi sta bila tudi še zadnja preživela borka

Cankarjevega bataljona, 99-letna Malči Jakša - Miša (partizanka in bolničarka) in Šentjernejčan Stanko Kušljan (partizan), ki bo letos dopolnil 102 leti. Padlim borcem so se poklonili častna garda Slovenske vojske in devet delegacij, med njimi župan, združenja borcev, vojaški ataše, politične stranke. Postavljena je bila QR-koda pri spomeniku z namenom obveščanja o dogodkih na Javorovici.

Združenje borcev za NOB Šentjerneje

Kranj:

26. marca smo v Vojašnici Petra Petriča (dolga leta je bila to Vojašnica heroja Staneta Žagarja) položili venec v spomin na Staneta Žagarja, ki je padel 27. marca 1942 na Malem Rovtu nad Crngrobom. Občinski odbor Zdrženja borcev za vrednote NOB Kranj in Krajevni odbor Zdrženja borcev za vrednote NOB Vodovodni stolp Kranj sta pripravila kratek program, posvečen

velikemu človeku. Predsednik KO ZB Vodovodni stolp Boris Cugelj je spregovoril nekaj besed o heroju Stanetu Žagarju. Pred doprnskim kipom heroja je bila častna straža, podžupan Kranja in predsednik OO ZB za vrednote NOB Kranj Božo Janež pa sta k njemu položila venec.

Srečko Frelj

Makoše:

Makoše je zaselek z nekaj hišami nedaleč stran od vasi Lipovec, levo od ceste Ribnica-Kočevje. Na križišču dveh poti je postavljen obeležje sedemnajstim padlim borcem 3. bataljona IX. SNOB Kočevske. Tu so jih 25. marca 1944 lačne, premočene in premržene presenetile močne nemške enote ob pomoči domobrantskih izdajalcev. Le malo borcev se je uspelo pravočasno umakniti, veliko je bilo tudi ujetih. Preživeli so povedali, da jih sovražnik ne bi našel brez pomoči izdajalcev. Člani območne organizacije ZB za vrednote NOB Kočevje smo s polaganjem cvetja in prižiganjem svečk počastili žrtve in vse trpeče ter si obljubili, da vse trpljenje teh generacij ni bilo zaman.

Dušan Zamida

SPOMENICA OF – SPOMENICA OF

Ob 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda je Predsedstvo ZZB za vrednote NOB Slovenije sprejelo posebno spomenico, s katero poziva svoje članstvo in širšo slovensko javnost k spoštovanju temeljnih človekovih pravic in vrednot upora, svobode, solidarnosti in enakopravnosti.

SPOMENICA 2021 ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOB SLOVENIJE OB 80. OBLETNICI USTANOVITVE OF

UPOR. ZMAGA. SVOBODA.

I.

I. 80. obletnica ustanovitve OF – priložnost za pošten in zgodovinsko korekten spomin na temelje RS in premislek o njeni prihodnosti – prihodnjem razvoju

1. V aprilu se spominjamo 80. obletnice ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda in junija 30-letnice naše sedanje države – dveh pomembnih mejnikov v zgodovini slovenskega naroda za njegov obstoj, usodo in prihodnost. Obletnici zaznamujemo v posebnih, prelomnih mednarodnih in domačih okoliščinah. Vse te okoliščine še posebej kličejo k temu, da se spomnimo ključnih zgodovinskih okoliščin in dejstev v zvezi z nastankom in delovanjem OF, njene vloge in zgodovinskega pomena ter opozorimo na aktualnost vrednot OF in narodnoosvobodilnega boja za današnji čas. Kajti kot je eden od starost slovenskih zgodovinarjev, akademik dr. Bogo Grafenauer, dejal pred 30 leti, v obdobju rojevanja samostojne Republike Slovenije (na znanstvenem posvetu »Slovenski upor 1941 – OF slovenskega naroda«, maj 1991): »Brez upora leta 1941 ne bi danes doživljali nekega drugega slovenskega upora, ki pomeni nastanek samostojne slovenske države. Leto 1941 in leto 1991 sta dve živo povezani letnici.«

2. Tudi ob 80. obletnici ustanovitve OF gre za mnogo več kot le za spomin na tiste velike dogodke in neustrašne ljudi, ki so sodelovali v njih. Gre za premislek o tem, kakšna je cena svobode. Na to vprašanje je bil slovenski narod v prejšnjem stoletju prisiljen dvakrat odgovoriti. Odgovor je bil jasan: svoboda je velika vrednota, vredna je sleherne cene. Velikanska in surova žalitev vsega slovenskega ljudstva je, če mu kdo vztrajno govori, da so se v narodnoosvobodilnem boju, ko je šlo za življenje in smrt, naši ljudje pustili zmanipulirati tej ali oni politični stranki.

3. Druga svetovna vojna ni bila navadna vojna in vojaška okupacija naših krajev ni bila navadna okupacija. Šlo je za veliko več: to je bil apokaliptični spopad svetovnih razsežnosti, ne nazadnje so se kršitve mednarodnega prava dogajale v obsegu, kakršnega ni poznala nobena prejšnja okupacija. Šlo je za

Hiša pisatelja Josipa Vidmarja, kjer je bila ustanovljena OF.

neusmiljeno teptanje in uničevanje prvobitnega človeškega hrepeneja po preživetju in svobodi. Šlo je za preživetje naroda in usodo sveta. Kot manjvreden narod smo bili obsojeni na izginotje. Med prvimi smo občutili nasilje fašizma in se med prvimi v Evropi tudi uprli raznarodovanju in fašističnemu nasilju (naj med številnimi protifašisti omenimo tržaško Borbo in pripadnike organizacije TIGR, ki jih številni v Italiji danes še vedno označujejo za teroriste).

4. Upor zoper okupatorje je bil zgodovinsko in politično daljnovidno državotvorno dejanje. Temeljal je na globokem prepričanju, da je za narodovo osvoboditev potrebno skupno delovanje političnih in narodovih silnic, ki ni ideološko pogojeno in izključujoče. Zaradi svoje širine in množičnosti OF, te edinstvene pluralistične narodne in

osvobodilne organizacije in gibanja, kakršnega ni bilo nikjer drugje, je bila OF hrbenica narodnoosvobodilnega in socialnega gibanja za pravičnejšo družbo in ljudske oblasti slovenskega naroda.

Ne nazadnje gre za slovenski etični kodeks. Bo v njem kot vrednota zapisan upor ali kolaboracija, boj za svobodo ali sodelovanje z okupatorjem? Pogum ali strahopetnost? Suverena drža ali hlapčevstvo? Pravijo, da bi se Evropa osvobodila tudi brez boja Slovencev. Toda ali bi mogli imeti danes ponosno dvignjeno glavo, če bi se takrat potuhnilo in preračunljivo tehtali, kam se bo obrnila vojna sreča, ali če bi kot narod stali na strani tistih, ki se jih je odrekla zgodovina? Ali kot je dejal pokojni škof Vekoslav Grmič: »Odlučitev za osvobodilni boj, za OF, je bilo etično dejanje, naj ga presojava s katerega koli resnično humanega nazorskega vidika.«

Dan upora proti okupatorju – praznik v spomin na ustanovitev OF – naj nas zato spominja na to, da moramo zgodovinske pridobitve danes ohranjati in negovati bolj zavzeto kot kadar koli prej v svoji burni zgodovini, saj so narodova samobitnost in samostojnost, enotnost in dejanska suverenost RS še kako pomembni temelji našega obstoja in naše prihodnosti.

II. Dan upora proti okupatorju je dan Osvobodilne fronte

5. OF je postala množično gibanje, v katerem je med vojno dejavno sodelovalo več kot sto tisoč aktivistov in sodelavcev; to gibanje je vodilo osvobodilni boj in narodno, družbeno in kulturno revolucijo. Kot so dokazali zgodovinarji, se je od vsega začetka imenovala osvobodilna in ne protiimperialistična. Bila je občenarodno in nadstrankarsko gi-

banje, ki je vase sprejelo vsakogar, ki je podpiral točke in program OF, tudi duhovnike, ki so se predvsem na Primorskem množično vključevali v OF.

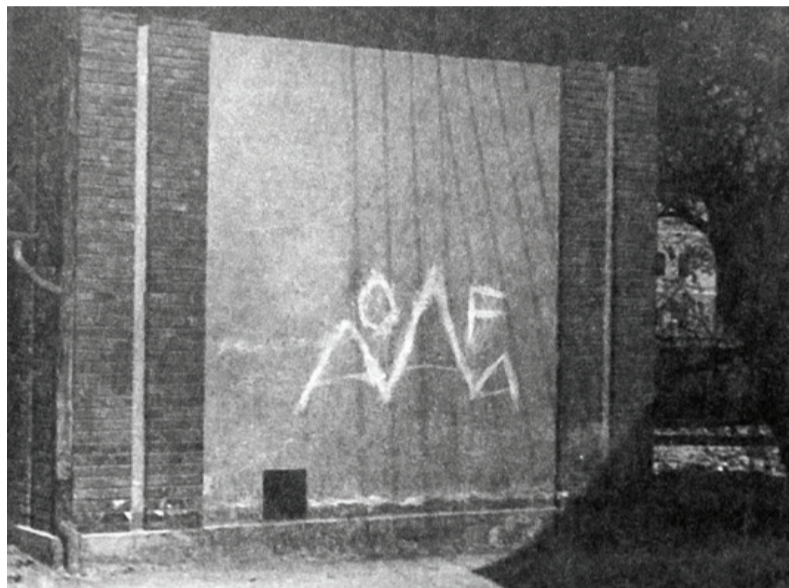
Tudi zato bo 27. april za ZZB vedno tudi in predvsem praznik v spomin na ustanovitev OF slovenskega naroda, v spomin na njeno neovrgljivo vsestransko vlogo pri spodbujanju množičnega dejavnega vključevanja prebivalstva v upor. Uradno veljavno, kompromisno poimenovanje praznika »dan upora zoper okupatorje« neupravičeno zamegljuje bistveno zgodovinsko dejstvo in prikriva namen tega zamegljevanja: izraz OF, pomensko prežet z upornostjo zoper fašističnega/nacističnega okupatorja in nabit z nacionalnim ponosom, se je zamenjalo s splošnim izrazom »okupator«. S tem so se odprla vrata za vnašanje pomenskih opredelitev, ki jih omogoča in upravičuje zgodovinski revizionizem. Z njim je »čakanje na upor« izenačeno z dejanskim uporom, sodelovanje z okupatorjem pa izenačeno s »plemenitim« bojem »zoper sovražnika«. Zanikanje pomena OF v razvoju slovenske narodne skupnosti ni naključno in tudi ni nastalo z rojstvom samostojne države.

6. Za nekatere je moteča tudi rdeča zvezda, simbol miru, svobode, upornišva in naših partizanov. Radi bi jo prepovedali, izbrisali iz našega spomina – in ukinili. Po sodni poti bi prepovedali tudi ZZB, ker ohranjamo spomin na narodnoosvobodilni boj, ker se upiramo politikanom in novodobnim revizionistom. Taki nam v imenu umišljene sprave želijo kratiti pravico do spoštljivega spomina na tigrovce, žrtve fašističnega in nacističnega nasilja, padle borce in aktiviste, na junake narodnoosvobodilnega gibanja – na vse, brez katerih danes v slovenski Istri, na Štajerskem in v Prekmurju ne bi več govorili slovensko. In tudi Primorska ne bi bila del sedanje slovenske države z dostopom do morja. Brez slovenskega partizanskega gibanja slovenska skupnost v Avstriji ne bi imela mednarodnopravne zaščite svojega položaja in pravic z Avstrijsko državno pogodbo. In zahvaljujoč OF in partizanskemu gibanju lahko danes glasno in z vso moralno pravico ponovimo »nikoli več«. Povzdignemo glas proti vojnam, nasilju, glas za mir in sožitje, blagor ljudi in narodov, spoštovanje človekovih pravic vseh ljudi in človeško dostojanstvo vseh ne glede

na barvo, vero, in politično prepričanje – tudi vseh ljudi, ki bežijo pred brezumnim vojnim nasiljem in rešujejo svoje golo življenje ali iščejo svoj prostor pod soncem za delo in preživetje.

III. OF in partizansko gibanje sta bila in sta del velike zavezniške koalicije

7. Oboroženi partizanski odpor pod vodstvom OF slovenskega naroda je bil dejavni del protifašistične koalicije zahodnih demokracij in vzhodne komunistične Sovjetske zveze, užival je podporo in sodelo-

vanje te koalicije. Partizanski odpor je bil del skupnega evropskega in svetovnega odporiškega gibanja. Upor proti tujim zavojevalcem in njihovim domačim zaupnikom ter kolaborantskim oboroženim enotam je zgodovina vse od antike vselej obravnavala kot častno dejanje. Slovenski narod se je z OF in partizanskim bojem uvrstil med narode, ki pripadajo zgodovini častnih dejanj, in zahvaljujoč njima imajo neizbrisno in častno mesto v veliki zavezniški koaliciji zmagovitega boja zoper fašizem in nacizem med drugo svetovno vojno. OF je bila temelj za nastanek Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije, ki je bila del NOV in PO Jugoslavije (priznane tudi od Kraljevine Jugoslavije) pod poveljstvom maršala Josipa Broza Tita in s tem tudi del mednarodnega protifašističnega zavezništva, ki je bilo osnova za nastanek Združenih narodov.

Še tako problematične in zgrešene poteze in ravnanja sedanjih oblastnih in političnih upravljavcev slovenske države, ki sicer zmanjšujejo njen ugled v mednarodnem okolju, kakršnega si je ustvarila in uživala ob ustanavljanju, ne morejo izbrisati zgodovinske vloge in ugleda slovenskega partizanskega gibanja v tem okolju!

8. Teža mesta in ugleda ter zgodovinskih dejstev ne morejo izbrisati vsi raznovrstni poskusi in ravnanja, ki se v Sloveniji že tri desetletja neprekinjeno dogajajo na vseh ravneh: od kriminalizacije narodnoosvobodilnega boja in njenega krčenja na »komunistično revolucijo in državljansko vojno«, opravičevanja in rehabilitacije kolaboracije preko molka o obdobju socializma in (tudi) njegovih pozitivnih posledicah do postavljanja spomenikov slovenskim kolaborantom in blatenja partizanskih spomenikov in spomenikov žrtvam fašizma in nacizma, do izenačevanja simbolov fašizma in nacizma z rdečo zvezdo, simbolom partizanstva, upora in svobode, ki »še vedno simbolizira mednarodno delavsko gibanje, ki se bojuje za pravičnejšo družbo«

(Evropsko sodišče za človekove pravice, 2008).

IV. Zgodovinski spomin, manipulacije z njim in zgodovinopisje

9. ZZB pozdravlja vsa prizadevanja, ki spoštujejo zgodovino v vsej njeni celovitosti in raznovrstnosti, ter zavrača vsakršne manipulacije in zlorabe z njo. S preteklostjo se moramo sprijazniti in jo sprejeti takšno, kakršna je bila, v dobrem in slabem, in ne dovoliti, da bi obremenjevala sedanost in skupno delovanje za prihodnost. Podpiramo verodostojno zgodovinopisje, ki je

opora takim prizadevanjem – za to, da bi lahko bilo pošteno razumevanje preteklosti podlaga in opora za razumno sodelovanje in skupno življenje danes in jutri.

Da je to potrebno in nujno, potrjujejo različne manipulacije, izkrivljanja, potvarjanja in zlorabe zgodovine za današnje politične potrebe pa tudi dejstvo, da se po vsej Evropi in tudi v nekaterih drugih državah pojavljajo skupine, ki malikujejo spomin na nacifašizem in zagovarjajo zgodovinski revizionizem, pojavljajo se različne oblike sodobnega neofašizma in »fašistične politične kulture«.

10. To je še posebno aktualno ob dokumentih, kakršen je bila na primer Resolucija Evropskega parlamenta o pomenu zgodovinskega spomina za prihodnost Evrope (2019), ki konkretno razkriva (ne prvič), da v Evropski uniji ni enotnega pogleda na nekatera nesporna zgodovinska dejstva oziroma da gre za svojevrstno amnezijo in ponavljanje zgodovinskih netočnosti o vzrokih za izbruh druge svetovne vojne. Že v svojih stališčih o tej resoluciji (januar 2020) smo poudarili, da tudi ta zamenjuje vzroke in posledice; zamolčuje, kaj so bili dejanski interesi (gospodarski, politični, tudi razredni), ki so pripomogli k prvi in drugi svetovni vojni (skupaj sta vzeli 125 milijonov človeških življenj). Prav tako zamolčuje, kaj je spodbujalo in radikaliziralo nacionalizme na eni in oportuniste na drugi strani, razrast fašizma v Italiji in Španiji in rasistične ideologije v Nemčiji v času med dvema vojnoma ter kdo so bili nasprotniki med drugo svetovno vojno in kaj so bili njihovi interesi in cilji. Z nesprijetljivim enačenjem zamegljuje zgodovinska dejstva, premišljeno zabrisuje razlike med nacizmom in komunizmom, kaj je bistvo prvega (genocidnost, rasizem) in drugega (pravična družba, emancipatorna zmožnost); obenem pa dejansko rehabilitira fašizem, ki ga skoraj ne omenja. Tudi enačenje komunizma s stalinizmom, kot je to večkrat storjeno v resoluciji, spada v okvir zamegljevanja razlik med različ-

nimi komunističnimi izkušnjami. V isti koš daje sovjetski komunizem (stalinizem), povojne režime v vzhodnoevropskih državah in tudi jugoslovansko (in slovensko) socialistično ureditev. Obenem pa enači nevarnost izražanja in širjenja totalitarnih ideologij, kakršni sta nacizem in stalinizem. Kdo in kje danes širi ali želi širiti stalinizem, ne nakuže, da pa se širi nacifašizem, ne moremo dvomiti.

11. Izkrivljena zgodovina tudi v Sloveniji ne more biti podlaga za »skupni spomin«, še manj pa lahko postane podlaga za učne načrte v šolah o zgodovini slovenskega naroda. Osvobodilni in osamosvojitveni narodni odpor zaslužita spoštljivo priznanje in se morata kot taka v vzgojno-šolskem sistemu tudi prenašati na nove rodove.

Izkrivljena zgodovina ne more biti motivacija za odstranjevanje spomenikov in imen (parkov, trgov, ulic), kar je – z izgovorom, da gre za boj proti totalitarizmu in za manipulativno izenačevanje njihovih praks. Spomeniki narodnoosvobodilnega boja v Sloveniji so trajni dokazi protifašističnega oziroma protinacističnega boja za obstanek (tak pomen jim v Sloveniji pripisuje tudi javno mnenje). Spomeniki, posvečeni narodnoosvobodilnemu boju, niso »komunistični« spomeniki – to velja tudi za spomenike Titu. Zaradi pričakovane dodatnega utemeljevanja zahtev za odstranjevanje spomenikov narodnoosvobodilnega boja bi morali le še okrepiti prizadevanje za njihovo ustrezno pravno zaščito.

12. Dejansko pa je zgodovinski spomin razpršen izrazito asimetrično, z nekajkratno razliko v deležih tistih, ki cenijo in spoštujejo NOB, in onih, ki so bližje »disidentski« razlagi o narodnoosvobodilnem boju kot komunistični revoluciji. Podatki SJM v zadnjih desetletjih tako kažejo, da le pičla manjšina (manj kot deset odstotkov) sprejema razlago o NOB kot komunistični revoluciji, medtem ko je delež tistih, ki so prepričani, da so partizani »bili pravičen boj zoper okupatorja, domobranci pa so nedopustno sodelovali z okupatorjem«, vedno okoli 40-odstotni. Podobno asimetrijo kažejo tudi podatki o pozitivnem odnosu do izraza »slovensko domobranstvo« (od leta 1994 do 2018 vedno pod ali 20 odstotkov) in »slovenski partizani« (vedno nad 40 odstotkov), vse to pa nikakor ne utemeljuje vsiljevanje teze o »razklanosti slovenskega naroda na dva enaka dela«.

V. Sovražna okupacija, razkosanje našega naroda in njegovega ozemlja so bili temelj zla

13. Sovražna okupacija, razkosanje našega naroda in njegovega ozemlja so temelj zla, ki je tragično in usodno poglobilo predvojno ideološko in politično razdvojenost. Poglavitni krivci za grozote druge svetovne vojne na slovenskih tleh so nacistični in fašistični okupatorji, ki so slovenskemu narodu namenili uničenje, preselitev ali asimilacijo in so pri tem sami ali s svojimi domačimi sodelavci povzročili številne človeške žrtve, silno trpljenje in bedo civilnega prebivalstva ter veliko gmotno škodo. Res je v osvobodilnem boju tudi Slovenec streljal na Slovenca, ko sta si stala nasproti kot vojaka osvobodilnega boja in okupatorja, kar je imelo nekatere značilnosti bratomorne vojne, ni pa to bila državljanska vojna,

saj sodelavci okupatorja niso bili v službi svoje domovine, temveč tujih zavojevalcev, in državljanska vojna ne more potekati v razmerah okupacije. Enote MVAC (vaške straže, belogardisti) so bile del italijanske vojske in pod neposrednim poveljstvom generala Maria Roatte, vse domobranske enote pod nemško okupacijo pa so bile del zločinske organizacije SS in pod neposrednim poveljstvom generala SS Erwina Rösenerja ali generala SS Odila Globocnika. Kolaboracija z okupatorjem je bila posledica zavestne nazorske in politične odločitve; opravičilo je iskala tudi v občasnem lokalnem nasilju odporiških enot, ki je bilo v nasprotju s povelji vodstva osvobodilnega boja. Ljubljanska škofija RKC je kolaboracijo moralno spodbujala in v njej sodelovala, za to ravnanje pa se nikdar ni opravičila ali ga obžalovala. Brez sodelovanja z okupatorjem ne bi bilo niti bratomorne vojne niti medvojnih izvensodnih likvidacij.

14. Vojna je sama po sebi zločin in druga svetovna vojna je najstrašovitiji zločin v človeški zgodovini. Kot posledica vojnega nasilja in trpljenja ter zaradi zapletenih mednarodnih okoliščin se je nasilje tako pri nas kot po vsej Evropi nadaljevalo tudi po podpisu kapitulacije Nemčije. Medvojnne in povojne poboje razoroženih pripadnikov okupacijskih vojaških in policijskih enot je ZZB nekajkrat obsodila in izrecno obžalovala (spomenica, 1993; pismo Državnemu zboru, 1995; izjava o trajnih vrednotah, 1995). Nekajkrat je poudarila svoje nediskriminatorno stališče do spoštljivega pokopa vseh mrtvih, hkrati pa je ves čas odločno nasprotovala izkoriščanju teh vprašanj, še posebej pietete do mrtvih, za oživiljanje ideoloških in političnih nasprotij (Stališča ZB glede narodne pomiritve, 2013, in drugi dokumenti). Tudi zdaj ZZB to tragedijo ob izteku druge svetovne vojne obsodja kot dejanje, ki je bilo v nasprotju z osnovnimi načeli civilizacije in človečnosti, in se bo še naprej vzemala za pomiritev. ZZB razume narodno pomiritev kot normalno sožitje državljanov v medsebojnem spoštovanju človekovih pravic in ne glede na različne nazore in politična prepričanja. Temelj pomiritve in vzpostavljanja normalnih razmer za politični dialog je bilo in je vzpostavljanje zaupanja, ki se gradi na priznanju in sprejemanju zgodovinske resnice, nespremenljivosti zgodovinskih dejstev, na spoštovanju moralnih političnih standardov; da bi torej drug drugemu odpustili, ne pa pozabili, in poiskali skupno pot, ki smo jo ljudje praktično udeležali že prej, prepričljivo pa potrdili s plebiscitom decembra leta 1990.

15. Do pomiritve ne morejo voditi dejavnosti za »spravo«, ki zamegljujejo in zanikajo zgodovinska dejstva, že medvojnne dogovore in odločitve zaveznikov ter povojne širše zgodovinske mednarodne okoliščine, ki so vplivale na takratne presoje in odločitve. Še manj do pomiritve vodijo dejavnosti, ki namenoma ignorirajo dejstvo, kdo je bil na kateri strani; ki skušajo izenačevati partizansko gibanje in sodelovanje z okupatorjem, izenačiti domoljubni in samoohranitveni upor proti okupatorju z zavestnim podrejenem in hlapčevanjem okupatorju, kriminalizirati partizansko gibanje in narodnoosvobodilni boj ter rehabilitirati domobranstvo. Bili smo in smo proti zlorabi pietete in zgodovine za politične spopade in

delitve; bili smo in smo za spoštljiv odnos do vseh mrtvih in pravico do groba slehernega, ki je izgubil življenje med drugo svetovno vojno in zaradi nje.

»Sprava«, kakršno nam vsiljujejo, ni prvi pogoj za umiritev, ampak je njeno nasprotje, je prvi pogoj oziroma podlaga za večno razdvajanje in sovraštvo. Razdeljenost, odpustanje in pomiritev moremo preseči in doseči, vendar brez sprevračanja vrednot in sprenevedanja, z iskreno skupno voljo za boljšo prihodnost mladih in vseh nas. Mlajše generacije, rojene po drugi svetovni vojni, polnih petinsedemdeset let po zmagi nad fašizmom in nacizmom ne potrebujejo nobene tako imenovane sprave. Pieteta do mrtvih pa zahteva, da na njihovih grobovih ne bijemo političnih in ideoloških bitk in spoštljiv odnos do vseh mrtvih, vseh junakov in žrtev velikega in tragičnega časa naših polpreteklih dni.

II.

VI. Zgodovinski lok: narodnoosvobodilni boj in osamosvojitve RS leta 1991 ter vstop v mednarodno skupnost

16. Slovenci smo bili drugič pred zahtevnimi preizkušnjami pred tremi desetletji, leta 1991. Vedeli smo, kaj hočemo; vedeli smo, kaj je naš skupni nacionalni interes. Imeli smo vizijo, imeli smo cilj, utemeljen v jasnih vrednotah, v naši svobodoljubni dediščini. Legalno in kar naj-

bolj demokratično smo uresničevali pravico do samoodločbe v zgodovinskih okoliščinah, kakršne so narodom le redko dane, in pri tem nismo posegli v enake pravice drugih narodov. Takrat smo pozabili na razlike in zamere. Zmogli smo, ker smo zmogli široko in trdno soglasje, ker smo znali in hoteli povezati neizmerno svobodoljubno energijo ljudi, naroda, zagotoviti politično enotnost in povezanost ljudi in politike ter v tem utemeljeno vzajemno zaupanje, izvajati verodostojno in premišljeno diplomatsko delovanje, pridobivati in širiti razumevanje, podporo in zaveznike ter premišljeno, a odločno uporabiti tudi oboroženo silo za obrambo svoje legitimne odločitve.

Iz zgodovinske anonimnosti smo s ponosom in zgodovinsko upravičeno kot nova demokratična država vstopali na politični zemljevid

sodobne Evrope, v mednarodno skupnost narodov in njihovih držav. Vstopali smo z velikimi pričakovanji in zanosom kot del nekdanje zmagovite protifašistične in protinacistične koalicije v času zahtevnih globalnih in regionalnih preizkušenj.

17. Mednarodna skupnost je bila in je – v številnih pogledih danes še bolj – sredi velikih procesov spreminjanja, ki ob vsem pozitivnem naplavlajo tudi pojave, gibanja in tendence, ki ogrožajo svetovni mir; zmanjšujejo človekove individualne in kolektivne pravice in svoboščine, tudi z zlorabami izjemnega tehnološkega napredka; krčijo polje svobode in solidarnost; povečujejo revščino in reke brezdomcev in ljudi, oropanih osnovnega človeškega dostojanstva. Priče smo zavračanju zahtev po pravični delitvi ustvarjenega bogastva in zavračanju zmanjševanja prepada med vse večjo revščino in vse bogatejšo manjšino. Priče smo vnovičnemu oživiljanju spopada civilizacij, zlorabi religij, nestrpnosti, različnim oblikam diskriminacije romskega prebivalstva in skrb vzbujajočemu oživiljanju neofašizma, rasizma, ksenofobije, ukinjanju ženskih pravic. Vrednote in načela, na katerih so utemeljeni povojna mednarodna skupnost, OZN in temeljni dokumenti o človekovih pravicah pa tudi EU, so vse bolj skrb vzbujajoči plen in ujetnik v spopadu geostrateških interesov velikih držav in teženj globalnih korporacij, da v interesu velekapitala prevzemajo upravljanje sve-

taborišča namesto človeka vrednih bivališč. Ni širšega globalnega dogovora, ki bi temeljil na iskanju pravičnejšega neogljičnega gospodarskega modela in ki bi zamenjal zdaj prevladujočo neoliberalno razvojno paradigmo, temelječo predvsem na dobičku, z modelom, ki bo motiviran s spodbujanjem ustvarjalnosti, rasti, blaginje za vse in solidarnosti. Demokratične standarde urejanja javnih in družbenih zadev in spoštovanja človekovih pravic skrb vzbujajoče izrinjajo od ljudi odtujeni populistično-avtokratski modeli; nacionalistični egoizmi in prizadevanja za prevlado, ohranjanje monopolnih položajev, unilateralizem vse bolj ogrožajo multilateralizem in skupno skrb za usodo sveta in človeštva.

VII. Pandemija – globalni in naš problem

18. Pandemija covida-19, ki je lani preplavila svet, je postala kompleksen globalni družbeni pojav, ki ima poudarjene zdravstvene in nič manj pomembne druge vidike (socialne, gospodarske, politične, psihološke, medijsko-komunikacijske, vrednostne, globalne, regionalne in lokalne; makro- in mikroekonomske in individualne – človeške; mednarodne – bilateralne in multilateralne in geostrateške). Povzročila je največji gospodarski padec po drugi svetovni vojni, ki je povezan z neizogibnimi socialnimi in političnimi pretresi, in izjemno zaostriča že od prej prisotne ključne antagonizme (kaj dejansko pomeni razlika

Optimistična (iluzorna) pričakovanja radikalnejših družbeno-gospodarskih in geostrateških sprememb v globalnem okviru v tej smeri (še) niso dobila zagona. Nasprotno, še zaostriča se je dilema, ali bo sedanja pandemija nova zgodovinska prelomnica, ki bo pospešila nadaljnje utrjevanje avtoritarnih režimov, politikov in diktatorjev ter krepila radikalnejše konservativne, nacionalistične in avtoritarne ideologije, ali bo vendarle spodbudila procese ohranjanja in krepitve demokracije in solidarnosti tudi v Evropi, Evropski uniji in pri nas. Spodbudnim korakom solidarnosti pri obvladovanju pandemije v prvem obdobju niso sledili pričakovani nadaljnji in širši globalni strateški koraki (poudarjen je bil nacionalni in regionalni egoizem; »mačehovska« pomoč Afriki in podobno), ko so strategije in politike izvajanja celjenja postale predmet kapitalsko-političnih interesov in povezav ter očitnega »cepilnega nacionalizma«.

20. Vsi si želimo, da bi čim prej obvladali sedanjo pandemijo oziroma virus covid-19, ki bo, kot kaže, ostal eden od prisotnih virusov v našem življenju. Kaj ga bo spremljalo? Ohranjanje že nastajajoče nove normalnosti, ki prinaša zaostrovanje prejšnjih anomalij (na primer večanje neenakosti), in oženje svoboščin, več prisile in nadzora, manj zdravja, odpovedovanje družjenju, določenim temeljnim človekovim potrebam in s tem pravicam)? Bodo zrasle večja avtoritarnost in visoke pregrade med državami, ki bodo državljanom s pomočjo represije dajale občutek varnosti, tako da se bo nadaljeval neoliberalni red, v katerem se bodo javne storitve dokončno spremenile v zasebne dobrine? Ali bo le okrepil oziroma na novo uvedel socialno državo, ki bo temeljila na notranji in zunanji solidarnosti med državljanji in v kateri bodo javne storitve človekova pravica? Vse to so izjemno aktualna vprašanja o prihodnjem razvoju na vseh ravneh in v vseh okoljih.

VIII. EU – naša širša domovina in konferenca o njeni prihodnosti

21. Evropa oziroma EU še posebej stoji na razpotju, razklana je, kakor že desetletja ni bila – ali bo njeno usodo še naprej krojila elita najbogatejših in najmočnejših ali pa si bomo skupaj izbrili Evropo vseh prebivalcev in prebivalk, aktivnih državljanek in državljanov? Le Evropa, ki bo demokratična, socialna in ekološka, ki bo delovala v korist vseh prebivalcev, v kateri bo spoštovanje človekovih pravic eno in isto merilo za vse (in ne dvojna, različna merila, kakršnim smo priče danes: odvzem imunitete katalonskim poslancem na eni in obsodbe ravnarja ruskih oblasti z opozicijskimi voditelji na drugi strani), aktivna civilna družba pa nepogrešljivi gradnik urejanja javnih zadev, bo Evropa, v katero bomo verjeli in bo lahko skupna, širša domovina njenih prebivalcev.

Pravih, dejanskih in delujočih temeljev EU zdaj ne tvorijo vrednote, zapisane v njenih temeljnih dokumentih, ampak politični, gospodarski, statusni in delno tudi varnostni interesi. Vrednote so le okrasna fasada (dokazi: obravnava migrantov, sočenje s pandemijo) in sicer zelo raznovrstni skupnosti držav, narodov, avtohtonih in novih etničnih skupin z različnimi kulturami, jeziki, veroizpovedmi in preteklostmi, v kateri je razlika med najbogatejšo in najrev-

nejšo državo ena proti trinajst. V kateri tretjina funkcionarjev Evropske komisije prihaja iz korporacij, kjer so davčne oaze kar v sedmih članicah, in v kateri je prisoten očiten demokratični primanjkljaj, saj množica neizvoljenih tehnokratov dejansko mimo volje ljudi odloča o naši usodi. In v kateri se ob vseh razlikah, interesno pogojenih delitvah krepi tudi delitev na Zahod in Vzhod.

22. Zato je razumljivo, da ljudje izgubljajo zaupanje v Evropsko unijo in njene institucije – širijo se nezadovoljstvo in razočaranje, občutek nemoči in apatija, eksistenčne stiske, bes in brezup. Skrb vzbujajoče, ne pa ravno presenetljivo pa je, da po vsej Evropi dviguje glavo pošast nacionalističnega in rasističnega sovraštva, da smo priče vnovičnemu vzponu skrajne desnice, desnega ekstremizma kot največje pene grožnje demokraciji in z njo povezanim radikalnim manipulacijam in zlorabam sodobne komunikacijske tehnologije ter družbenih omrežij in drugih medijev. Širjenje »fašistične politične kulture« (nacionalizem, avtoritarnost, nasilnost in vzpostavljanje novih neenakosti) ter fašistoidni projekti in izredni pojavi so le radikalna nadgradnja! Da gre za resnične in resne težave, ne nazadnje pričajo odzivi v posameznih državah (Nemški urad za zaščito ustavnosti je uvedel »državni nadzor« največje nemške opozicijske skrajno desne Alternative za Nemčijo; sojenje in obsodbe Zlate zore v Grčiji, prepoved zborovanj v Pliberku/Bleiburgu in prepoved ustaških simbolov v Avstriji). Ni bilo le naključje, da je generalni sekretar OZN Antonio Gutierrez v svojem nagovoru na virtualnem zasedanju Sveta ZN za človekove pravice februarja letos opozoril, da moramo okrepiti tudi boj proti znova obujemu neonacizmu. Tudi o številnih opozorilih v zadnjih poslanicah papeža Frančiška (enciklika Vsi bratje in druge) naj niti ne govorimo, so pa kar preslišana, predvsem pri tistih, ki jim jih kot prvimi in posebej namenja!

23. Tudi zato je utemeljeno naše pričakovanje – in verjamemo, da nismo osamljeni – da bo Konferenca o evropski prihodnosti, ki se bo začela letos, spodbudila nastajanje vizije humane evropske družbe, da bo tehtno prispevala:

- k ohranjanju in krepitvi izvornih temeljev EU, protifašizma in protinacizma, ter ničelne tolerance do pojavov nacifašizma, da pa bo postavljala v ospredje koncept socialne države;
- h krepitvi demokracije, solidarnosti, humanosti, premagovanju prevladujočega vpliva finančnih, kapitalskih središč in oligarhije ter prevladovanju avtokratskega, od ljudi odtujenega vladanja in urejanja javnih zadev v posameznih državah in EU;
- da bo spodbudna opora za sprejem načrtov za okrepanje, odpornost in odločitve o skupaj usklajeni migrantsko-azilni strategiji ter politiki, ki bosta spoštovali mednarodno priznane temeljne človekove pravice, razogljčenje in učinkovito podnebno politiko za zmanjševanje perečih antagonizmov, ki jih je pandemija le še zaostriča; in
- da bo spodbudila prizadevanja, da bi enakopravni in aktivni državljanji v svojem skupnem evropskem domu dobivali odločilno vlogo tudi pri sprejemanju skupnih pomembnih dokumentov, kakršen je tudi obravnavana resolucija.

In ta konferenca naj bi se dejansko začela v času slovenskega predsedovanja Svetu EU!?

IX. Prehojena pot naše države in zdajšnji izzivi

24. V Sloveniji smo v prvih 30 letih svoje države dokaj uspešno uresničevali cilje in pričakovanja, ki smo jih imeli in ki so nas vodili biti temelj povezanosti, sodelovanja ob in na plebiscitu ter v predosamosvojitvenem obdobju in v osamosvojitveni vojni. Zapisani so bili v naših temeljnih dokumentih iz tega obdobja, plebiscitarno smo jih potrjevali in uresničevali, ker so bili izraz soglasja in vzajemnega zaupanja. Vsem nam ostajajo aktualne usmeritve tudi za naprej. Te so še posebno na preizkušnji v sedanjih razmerah pandemije ob sicer nujnih in sorazmernih ukrepih vlade in drugih državnih, strokovnih organov in ustanov za preprečevanje njenega širjenja, utemeljenih v multidisciplinarnih strokovnih razlogih zgolj in samo zaradi varovanja zdravja državljanek in državljanov in temelječih na zaupanju in širokem razumevanju in podpori ljudi. Sprejemanje in uveljavljanje določenih ukrepov ter ne dovolj premišljeno komuniciranje so slabili to zaupanje in podporo, kar je vse skupaj povzročilo povečanje zdravstvenih in drugih epidemioloških težav in negativnih posledic.

25. Hkrati s pandemijo je prišlo tudi do predčasne zamenjave vladne koalicije. Ob bolj ali manj uspešnem soočanju s pandemijo in njenem obvladovanju z zdravstvenimi in preventivnimi ukrepi pa je bila začeta tudi problematična preobrazba slovenske družbe in države, saj pri vladnih ukrepih ni šlo in ne gre samo za zadrege, ki so posledica nepoznavanja virusa in neznanja, temveč za premišljen politični načrt. Vladajoča koalicija in predvsem najmočnejša politična stranka sta začeli uveljavljati populistično in avtokratsko ideologijo in vladavino (temelječo tudi na poudarjenem protikomunizmu in domnevni potrebi po odpravljanju še prisotnih usedlin prejšnjega komunističnega sistema in obdobja) za razgrajevanje demokracije in vladavine prava, na različne načine in na različnih področjih agresivno uresničujeta stari znani koncept »druge republike« z utemeljitvijo, da je bila sicer dosežena osamosvojitve, zdaj pa sta potrebna še osvoboditev in dokončanje tranzicije.

Pandemija covida-19 oziroma formalno razglašena epidemija je postajala vse očitnejši alibi in opravičilo za hitre sistemske spremembe, demontažo in podrejanje družbenih in državnih podsistemov, organizirane in načrtne poskuse obvladovanja »medijske krajine«, za vprašljive in neutemeljene kadrovske spremembe, pritiske in diskreditacije ter poskuse diskvalifikacij posameznikov in ustanov, kar vse spremljajo okrepljen družbeno nesprejemljiv in tudi kazenskopravno pregonljiv sovražni govor in nestrpna ksenofobna retorika, ki v veliki meri sloni na podtikanjih, metodah javnega linča drugače mislečih, kritikov vlade in vladajoče stranke. Vladna retorika temelji na lažeh, manipulacijah, rasističnih, šovinističnih, homofobnih provokacijah, anonimni in na videz spontani »medijski gnojnici«, in to ob izdatni uporabi organizirane medijske mreže vodilne stranke, njenih socialnih omrežij ter »tвитerskega vodenja države«, kar postaja del javnega komunicira-

ta in – recimo bobu bob – uvajajo novodobni (neo)imperializem. Opuščanje velikih načel o prostem gibanju blaga, idej in ljudi ter politike strahu vse bolj izrinjajo politiko upanja, polja liberalne demokracije pa vse bolj preplavljajo nacionalistično motivirani in populistično usmerjeni modeli avtokratskega vladanja in upravljanja držav.

Skrbi vzbujajo nemoč, nesposobnost in nepripravljenost političnih elit – tudi v EU, katere del smo – za skupno in učinkovito spopadanje z zgodovinskimi naplavinami, ki obremenjujejo današnje odnose v svetu, za učinkovito skupno mednarodno spopadanje z izbruhom zdajšnjega tako imenovanega begunsko-migracijskega vprašanja. Nasprotno, nojevsko se obnašamo do umirajočih v morju, nehumano ravnamo s sodobnimi nomadi in uvajamo sodobna koncentracijska

med bogatimi in revnimi; kakšen privilegij je imeti redno službo in kako pošastno potegnejo kratko tisti, ki je nimajo; kako v podrejenem položaju so ženske in kako smo še daleč od spolne enakosti; razkril se je tudi resnični odnos do staranja – početje s starimi je genocid; kakšen je odnos današnjih družb do manjšin) v globalnem, regionalnih in lokalnih okoljih.

19. Pandemija je sicer jasno, celo radikalno pokazala na soodvisnost v sedanjem globaliziranem svetu, na pomen in nujnost solidarnosti na svetovni in regionalni (evropski) ravni ter na nepogrešljivo vlogo javnih zdravstvenih sistemov in socialno vlogo državnega intervencionizma, ni pa spodbudila preobrazbe sedanjega neoliberalnega družbeno-ekonomskega modela, ni vrgla iz tečajev sedanjega reda.

nja in vztrajno hysterizira slovensko družbo.

Pod krinko epidemije se izvaja politika ustrahovanja in strahu, ki zmanjšuje zaupanje in podporo ljudi. Z različnimi, tudi ustavnopravno vprašljivimi »podtaknjenci« vladna vnaša v protikoronsko zakonodajo ne le začasne nedemokratske, družbeno vprašljive in socialno škodljive odredbe, ampak jo spreminja v represivno smer ter v osnovi s prepovedjo zbiranja in drugimi ukrepi preprečuje možnost demokratičnega in legitimnega javnega nasprotovanja vladnim ukrepom. Hkrati pa z neiskrenimi zavajajočimi sporazumi in pozivi k dialogu, enotnosti, sodelovanju z opozicijo ustvarja videz demokratičnosti in odprtosti, kar je ob dejanski praksi le zavajajoč alibi za dejansko početje in želeno delitev oziroma zmanjševanje lastne odgovornosti. Žalostno pri tem je, da temu botruje predsednik republike s svojim neopredeljevanjem do številnih problematičnih ukrepov in potez vlade in vladajoče koalicije.

Vse bolj smo zaskrbljeni ob vse bolj skrb vzbujajoči politični in družbeni polarizaciji, povečevanju žičnih ovir na mejah in fizičnih ogradah, ki varujejo oblast pred ljudstvom, nerazumni in zdravstveno neutemeljeni policijski uri, ki spominja na neke druge čase skupaj z žico okrog okupirane Ljubljane. Vztrajno kratenje ustavne in v demokraciji legitime pravice do izražanja javnega mnenja na mirnih shodih in ob kaznovanju mladih, ki si želijo v šolo in s svojimi sporočili niso nikogar ogrožali ter so postali simbol upora in svobode, pa so le dodatni in posebni razlogi naše zaskrbljenosti in nezadovoljstva.

26. Spreminjajoči se političnoekonomski zemljevid Slovenije se manifestira tudi na zunanje-političnem področju v odnosih do drugih, v našem ugledu v mednarodnem okolju, v domnevno potrebnem uravnoteženju zunanje politike (oziroma vazalskem podrejanju interesom ene svetovne velesile – podpis izjave oziroma sporazuma o kibernetiki varnosti o omrežju G5), nerazumljivem in moralno zavrženem odredkanju ohranjanja podpore Palestincem (v okviru SZO), zadržanosti do obsodbe nacizma (v okviru GS OZN), nekritični krepitvi odnosov s tako imenovano višegrajsko skupino držav v EU, v neprimerni in za RS škodljivi in žaljivi »tviterski« in tudi pisni komunikaciji s številnimi uglednimi predstavniki EU, posameznih držav in medijev.

Slovenija je bila v začetnem obdobju svojega državnega življenja »zgodba o uspehu« – zgled, ki je motiviral države zahodnega Balkana pri njihovih prizadevanjih za vključevanje v evroatlantske integracije, in spoštovana sogovornica številnim v Evropi. Danes pa se sprašujemo, ali bi še v vseh pogledih izpolnjevali vsa zahtevana merila, ki smo jih morali izpolnjevati za sprejem v EU. Še bolj aktualno pa je vprašanje, kako bomo opravili svojo vlogo predsedujoče države Svetu EU v tem letu in kako nas bodo sprejemali drugi v EU in širše, ko bomo predstavljali EU.

X. Potrebno je novo najširše soglasje, kaj želimo in kako naprej

27. Vsekakor je zdaj priložnost in nujnost, da dosežemo vnovično najširše soglasje o tem, kako želimo živeti v svoji skupni državi, kako bomo pospešili korak k polnemu in

učinkovitemu uveljavljanju demokratičnega, tudi ustavno utemeljenega načela, da stranke morajo služiti državi, ta pa svojim državljanom. Čas je za skupno premišljanje tudi o evropski in planetarni prihodnosti – kje smo in kje želimo biti v gospodarskih, političnih in varnostnih povezavah, da bomo obstali kot narod, ohranili svojo duhovno identiteto in povečevali svojo blaginjo.

28. Pred vrati, leta 2022, so predsedniške, parlamentarne in tudi lokalne volitve. Tem bolj je zato naše upravičeno pričakovanje oziroma vprašanje, kako bodo naša politika, politične elite, izvoljeni predstavniki/predstavnice ljudstva zmožni urejati kompleksna vprašanja. Ne potrebujemo tako imenovanih močnih osebnosti in avtokratskega vladanja, za kar se nekateri zavzemajo. Potrebujemo verodostojno in odgovorno koalicijo in vlado. Upravičeno zahtevamo, da bodo upravljavci naše države zmogli in znali voditi samoomejujočo politiko, ki bo gradila na vrednotah protifašizma, ki bo zavračala in sankcio-

nirala sovražni govor in neonacistične provokacije, ki bo temeljila na humanizmu, kulturi dialoga, na vrednotah, na katerih je bila utemeljena ustanovitev naše države. Moralni ji bodo biti tuji zavajanje z neresničnimi podatki in lažmi, širjenje in spodbujanje psihoze strahu in ustrahovanja, ustvarjanje protimigrantske histerije, brezplodno politikantstvo in sprenevedanja vseh vrst, uradniška in oblastna aroganca, birokratska brezdušnost, tuj ji mora biti kulturni boj.

Politični rezultat naj bo trden in jasen dogovor, utemeljen z odgovornostjo za skupno dobro; dogovor, ki bo onstran le ozkih strankarskih, partikularnih ali celo osebnih interesov in koristi; dogovor, ki bo sledil večinsko dani podpori politiki sodelovanja in verodostojnosti v dosedanem ravnanju. Ta dogovor naj sledi vsemu doseženemu v minulih 30 letih – kar ni malo – v življenju naše slovenske družbe in naše države ter naših realnih priložnosti in možnosti. Dogovor naj bo močna in zavezujoča opora upravljavcem za boljše in samozavestno gospodarjenje s skupnim dobrom, za razumne prodaje vitalnih delov nacionalnega premoženja in spodbujanje ustvarjalnosti, za ničelno toleranco do korupcije, za krepitev vloge iz-

obraževanja, kulture in znanosti, zdravja družbe in človeka dostojne socialne pravičnosti in varnosti. Pa tudi opora za naš pogum, samozavest in ponos, da o svojih nacionalnih interesih spregovorimo, jih obranimo in uveljavimo v Bruslju in drugih središčih naših mednarodnih povezav. Si bomo upali kljub tveganju dvigniti svoj glas? Bomo verjeli v pravičnost na naši strani, v idejo o združenju, svobodni Evropi in bomo dejavno sodelovali pri graditvi civilizacije miru, strpnosti, medsebojnega razumevanja in spoštovanja? Nič manj ne vzbujata skrbi vprašanje izhodne strategije iz sedanje pandemije ter tudi zelo aktualno in konkretno razvojno pomembno vprašanje, kaj bo vsebina tako imenovanega načrta za okrevanje in odpornost za črpanje evropskih sredstev za odpravljanje posledici pandemije, ki bi moral biti na kar najširšem konsenzu utemeljeno jedro nujno potrebnega celovitega nacionalnega razvojnega programa, ne pa le formalni akt vlade za pridobivanje evropskih sredstev za popandemijsko okrevanje.

29. Vse to so vprašanja, ki nas morajo zaposlovati v tem projektu. Tudi zato je nujen najširši družbeni dialog, ki ne more nikogar izločevati in ne more biti namenjen le enako mislečim, politično ali interesno povezanim skupinam in organizacijam, v katerem bosta zaželeno in nepogrešljiva tudi glas ter aktivna in avtonomna državljanska drža nas državljanov, organizirane civilne družbe. Vse prevečkrat se tudi pri nas spregleduje, da podpora ljudi oziroma njihovo vzajemno zaupanje nista dana enkrat za vselej. Upravljavci države, nosilci državnih, javnih funkcij, politična elita si ju morajo vedno znova zagotavljati – in ne enkrat na štiri leta – pri tem pa se morajo zavedati, da so najprej in predvsem odgovorni lastnim državljanom.

30. ZZZB bo po svojih močeh sodelovala pri tem, tako bo ohranjala in potrjevala tudi vrednote narodnoosvobodilnega boja in svojo družbeno vlogo. Pri pripravah potrebnega novega dogovora, družbene pogodbe o ohranitvi in razvoju slovenskega naroda in RS, bo sledila svojim usmeritvam, svoji Izjavi o vrednotah: »Iz zavezniške zmage nad fašizmom se je izoblikovala ideja Ustanovne listine Združenih narodov; v njej koreninijo vrednote, za

katero se je borila generacija naših partizanskih prednikov in ki jim zapamto tudi mi: narodna samoodločba, mirno reševanje sporov, spoštovanje človekovega dostojanstva in pravic, solidarnost in družbeni napredek. Samo demokratična, častna in poštena enotnost v različnosti je zagotovilo miru in obenem temeljni kamen umiritve. Ne moremo dovoliti, da se vse te vrednote utapljuje v mlakuži dnevnopolitičnega zdravarstva – četudi pod najlepšimi jezikovnimi izveski!« (Predsedstvo ZZZB NOB Slovenije, 6. oktober 2015)

III.

XI. ZZZB ostaja zvesta vrednotam narodnoosvobodilnega boja, to pa je (tudi) vrednotam OF

31. Nekateri nas skušajo prepričati, da so vrednote NOB in OF preživele, da so ideološki konstrukti. Tem in takim naj znova sporočimo, da so v veliki zmoti. Zveza borcev jih bo kot naslednica OF v novih razmerah ohranjala in se še naprej kot v minulih desetletjih dejavno zavezala za njihovo udejanjanje z aktualnim pomenom v sedanjih razmerah. Vrednote OF so v svojem bistvu občečloveške moralne in humanistične, mednarodnopravno potrjene in utemeljene. To je lahko naš skupni medgeneracijski branik pred vsem nehumanim, nečloveškim, tudi neofašističnim, rasističnim in ksenofobnim ravnanjem, pa če se ta še tako skuša prikrivati. Skupni imenovalec teh vrednot pa je, kot je dejal pokojni častni predsednik ZZZB Janez Stanovnik, najvišja vrednota – to je resnica. Naša zavezanost njej in njeni obrambi in širjenju ostaja naše skupno vodilo za delovanje tudi v prihodnje. Tudi zato za ZZZB ni bilo dileme leta 1991, kot je ni bilo za partizansko generacijo, ki je dokazala, da veliki narodi niso veliki po številu preštetih glav, temveč po velikem srcu in vrednotah, po človečnosti, pogumu, svobodoljubnosti, po tem, da so ljudje pripravljeni za vse to žrtvovati celo najdragocenejše, kar ima vsakdo izmed nas – življenje.

Zato bomo dejavno sodelovali v bilateralnih in multilateralnih dejavnostih za krepitev (mednarodne) platforme in koalicije protifašizma, za upiranje zgodovinskemu revizionizmu, potvarjanju zgodovine in njene zlorabe za kakršne koli partikularne politične in druge interese in cilje ter se upirali vsem različnim novodobnim pojavnim oblikam »fašistične politične kulture«, oblastnega nasilja in terorizma ter novodobnega imperializma (neoliberalnega kapitalizma). Skratka, smo za dejavno upiranje vsem oblikam rasizma, diskriminacije in uporabe sile in nasilja.

XII. ZZZB ima aktualne programske usmeritve

32. Skupščina ZZZB za vrednote NOB je leta 2002 sprejela Programske temelje in usmeritve za svoje delovanje, programski dokument, ki je še vedno aktualen in je naša temeljna opora delovanja. Zato se bomo dejavno zavezali tudi za:

- krepitev medgeneracijskega sodelovanja, za stalno ustvarjalno prepletanje življenjskih in delovnih izkušenj starejših in mlajših, mladostne zagnanosti in preudarnosti vseh »mladih po srcu«, za novo fronto vseh, ki jim je Republika Slovenija skupna domovina in njen ob-

stanek in razvoj skupni cilj;

- uspešno obvladovanje pandemije in preprečevanje njenih zlorab oziroma izkoriščanja za druge politične in ideološke cilje, predvsem pa krepitev javnega zdravstvenega sistema;
- nadaljnje uresničevanje ustavnega koncepta pravne, pravične in socialne države, zlasti pa da si Republika Slovenija znova pridobi velik ugled v mednarodni skupnosti;
- spoštovanje človekovih socialnih in političnih pravic ter temeljnih svoboščin, smo za strpno in vključujočo držo aktivnih in opolnomočenih državljanov in državljanov v urejanje javnih zadev za skupno dobro in blaginjo;
- ohranjanje javnega dobra, naravnega bogastva in zdravega življenjskega okolja;
- krepitev domoljubja in zagotavljanje varnostne in obrambne zmogljivosti Slovenije;
- spoštljiv javni govor in reafirmacija kulture političnega in splošnega javnega komuniciranja, za netoleranco ter zavzeto občutljivost do družbeno škodljivega žaljivega in sovražnega govora in hkrati smo proti preišljenemu manipulativnemu zamegljevanju sovražnega govora s sklicevanjem na »absolutno pravico do govora in lastnega mišljenja«;
- dejavno sodelovanje naše države v mednarodnem okolju in s tem za regulacijo in dogovor o pravih delovanju v družbeno-socialnih okoljih, ki bodo varovala človekove pravice in človeško dostojanstvo;
- argumentirano zavračanje laži, podtikanj in vseh drugih poskusov diskreditiranja NOB, OF, ZZZB in njihovega izrinjanja v zgodovino in na obrobje družbenega javnega življenja, kaj šele proti predlogom za brisanje ali ukinjanje;
- reafirmacijo izvornega in edino pravega imena praznika – sedanj »praznik v spomin na upor zoper okupatorje« naj ostane dan OF;
- sprejem zakona o prepovedi nacističnih in fašističnih simbolov;
- razjasnjevanje zgodovinske resnice o drugi svetovni vojni in narodnoosvobodilnem boju, za dejavno spremljanje ustavnopravnih in drugih pravnih postopkov v zvezi z odgovornostjo posameznikov med drugimi svetovno vojno (L. Rupnik) in drugih, ki bi pomenili razvrednotenje temeljnih vrednot narodnoosvobodilnega boja in njegove vloge in pomena v zgodovini upornišva slovenskega naroda in slovenske države.

ZZB bo kot angažirana civilnodružbena organizacija sama in v sodelovanju z drugimi veteranskimi in domoljubnimi organizacijami sodelovala v predvolilnih dejavnostih s ciljem, da sodelujočim strankam in skupinam ter posameznikom v predvolilni tekmi predstavi svoja stališča, predloge in ocene ter da se zavzamejo za spoštovanje zgodovine in narodnoosvobodilnega boja ter razumevanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in OF, ki so vgrajene v temelje naše države.

Srečko Kosovel je nekoč zdavnaj zapisal: »Slovinci nismo narod hlapcev, zato ker hlapčujemo. Narod hlapcev smo zato, ker se ne zavedamo lastnih moči. Narod postane narod šele tedaj, kadar se zave svoje moči in jo tudi udejanji.«

Sprejeto na seji predsedstva ZZZB NOB Slovenije 14. aprila 2021.

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije

V SLIKI IN BESEDI

Murska Sobota:

3. aprila smo se v Zvezi borcev Murska Sobota spomnili, da je pred 76 leti Rdeča armada skupaj s Prekmursko četo osvobodila Mursko Soboto in v naslednjih dneh še druge prekmurske kraje. Položili smo nageljčke pred spomenikom zmage, ki je bil zgrajen že avgusta leta 1945. Na sliki je naš predsednik tovariš Evgen Emri.

Nada Mladenovič

Pugled:

Zelo dejavni člani naše KO ZB za vrednote NOB Polje - Slape so me 23. marca prijetno presenetili, ko so mi poslali slike s Pugleda. V lepem vremenu so se namreč odpravili na pohod do spomenika, kjer so počastili obletnico in spomin na boje na tem mestu.

Na Pugledu se je namreč oblikoval Drugi štajerski bataljon, ki se je pozneje razrasel v II. grupo odredov s petimi bataljoni. Okupator je 23. marca 1942 z ogromno močjo z vseh strani napadel drugi štajerski bataljon. Napad ni uspel. Napadalci so imeli šest mrtvih in šest ranjenih, padli pa so tudi štirje partizanski borci, med njimi Polde Mazovec iz Kašlja. Po boju so se borci premaknili mimo Šmarja in Grosuplja na Dolenjsko.

Naslednji dan, 24. marca 1942, je okoli 3000 Italijanov navalilo na Pugled, ki so ga obstreljevali s topovi in minometi ter ga v jurišu »zavzeli«. Takrat so se bojevali le s sencami, saj so bili partizani že daleč. Italijani so se zato maščevali v vasi Podlipoglav, kjer so požgali enajst domačij, nečloveško pa so se znesli tudi nad vaščani in jih mnogo zverinsko pobili.

Lepo in prav je, da kljub nenormalnem stanju, ko je le mogoče in kolikor je dovoljeno, na takšen način obujamo spomine na naše pogumne prednike, ki so nam omogočili, da smo obstali kot narod in da živimo svobodni. Ne smemo dopustiti, da nam potvarjajo zgodovino, zadnje čase ne samo znani »osamosvojitelji«, pridružili so se jim še »sive eminence« SAZU z našim »predsednikom – barbiko« na čelu s kvazi izjavami, ki povečujejo sodelavce okupatorja in obsojajo samo zunajsodne poboje. Hvala še enkrat, tovarišice in tovariši, člani KO ZB Polje - Slape, in da je spet odmevala pesem Hej brigade, čeprav le na spletu.

Andrej Torkar

Rakitovec:

20. marca letos smo se pri spominskem obeležju na Rakitovcu poklonili 33 padlim borcem partizanskih enot Šlandrove in Tomšičeve brigade in žrtvam požiga vasi Mali in Veliki Rakitovec. Ob prisotnosti praporščakov in predstavnikov veteranskih organizacij Kamnika in Komende sta udele-

žence pozdravila in nagovorila predsednik Krajevne organizacije ZB NOB Rakitovec - Pšajnovica Igor Kanižar in podžupan občine Kamnik Bogdan Pogačar, ki se je s kratkim nagovorom spomnil teh dogodkov. Slavnostni govornik je bil Marjan Šarec, ki je ob pozdravu pohvalil organizatorje skromne slovesnosti in bil kritičen do današnjih dogodkov vladajoče strukture ter poudaril, da moramo delovati složno in brez družbenih razprtij. Proslava je potekala v skladu s pravili NIJZ.

Dušan Božičnik

Celje:

Celjska vojašnica je bila leta 2013 poimenovana po narodnem heroju Francu Rozmanu - Stanetu. Poveljnik vojašnice, podpolkovnik Gregor Hafner, se je z mariborsko vojašnico dogovoril za prestavitev kipa Franca Rozmana

- Staneta iz Maribora v Celje. 26. marca 2021, na rojstni dan heroja, sta spomenik javnosti slavnostno predstavila celjski župan Bojan Šrot in poveljnik Gregor Hafner. Zaradi epidemije je bil kulturni program skrčen, prav tako je bilo omejeno število obiskovalcev. Govornik na slovesnosti je bil dr. Tonček Kregar.

Brane Feldin

Tišina:

Čeprav je 30. marca 1945 madžarska okupatorska oblast prenehala delovati, je naslednji dan krvoločni tajnik izpostave naglega vojaškega sodišča Jozsef Sardy ukazal žandarjem, naj 12 zapornikov iz soboških zaporov odpeljejo v Črnske meje in jih tam ubijejo. Deset moških so tam ustrelili, medtem ko so dve ženski, ena med njimi je bila visoko noseča, izpustili. Tako kot vsako leto smo člani KO ZB Tišina tudi letos pripravili kratko spominsko slovesnost, ki se je je udeležil tudi sin tamkaj ustreljenega Petra Osterca, trgovca iz Beltincev.

Nada Mladenovič

Straža, Vavta vas:

S skromno spominsko slovesnostjo, organizirano in izvedeno v skladu s priporočili NIJZ, je skupina članov ZB Straža zaznamovala obletnico krvavega umora partizanske ljudske učiteljice Jožice Venturini in borca Antona Mišiča. 27. marca 1944 je skupina belogardistov v zidnici pod Srobotnikom v Straži zajela učiteljico Jožico Venturini in borca Antona Mišiča, ju zverinsko mučila in umorila. Jožica Venturini je ves čas vojne poučevala šoloobvezne okoliške otroke, kar je sprva Italijane in pozneje Nemce ter domobrance močno motilo. Domobranci so se po krutem umoru po okoliških gostilnah hvalili, da so temu vendar naredili konec.

Od leta 1987 je osnovna šola v Vavti vasi nosila ime Jožice Venturini, a je nova oblast 1993 spremenila naziv v Osnovna šola Vavta vas. V skladu z vladnimi navodili za preprečevanje širjenja epidemije smo tako položili venca na spominsko obeležje na Ravbarjevi zidnici, kraju, kjer se je tragični dogodek zgodil, ter k spominski plošči pri Osnovni šoli Vavta vas.

Branko Đukić

Zgornja Polskava:

23. marec 1945 je bil žalosten dan na pragu svobode. Takrat so Nemci v Gaju na Zgornji Polskavi ustrelili 30 talcev. V spomin na ta dogodek Krajevna skupnost Zgornja Polskava praznuje svoj krajevni praznik. Eden od pomembnih dogodkov ob praznovanju je tudi komemoracija ob grobu talcev. Tudi letos v koronarnih časih so se v organizaciji Krajevne skupnosti Zgornja Polskava in Krajevne organizacije borcev za vrednote NOB Zgornja Polskava prireditve udeležile delegacije Zveze slovenskih častnikov in predstavniki veteranske organizacije občine Slovenska Bistrica, občinske organizacije borcev za vrednote NOB Radeče, krajevne skupnosti, lovske družine in KO borcev za vrednote NOB Zgornja Polskava s prapori in se poklonili padlim talcem. Spomin na nedolžne žrtve pa je toliko bolj zaživel v srcih navzočih, saj se vojne grozote ne smejo ponoviti. Prisotne sta nagovorila predsednik krajevne skupnosti Uroš Klajderič in podpredsednik KO ZB NOB Marjan Ravš. Spomenik padlim talcem stoji sredi lovišča lovske družine Zgornja Polskava, ki ima nad njim tudi patronat.

S. B.

ZBIRKA PARTIZANSKIH SPOMENIKOV

Vandali niso počivali

Zbirka partizanskih spomenikov je pri številki 6200. Za vpis zadnjih sto spomenikov smo potrebovali dva meseca. Vpisani so bili tigrovski spomeniki na Primorskem (M. Kermavnar), družinski nagrobni padlim partizanom, posamezni spomeniki na avstrijskem Koroškem (M. Hladnik), obeležja zavezniškim pilotom (S. Gradišnik). Vedno več časa gre za preverjanje, dopolnjevanje, popraviljanje in standardiziranje obstoječih zapisov. Posebno zašlužni za to so D. Divjak, M. Kermavnar in B. Borovski, drugi mi oprostite, ker vas ne naštevam. Ivan Zorč je za 110 obeležij v Primorju, ki jih je vpisal v zbirko, pripravil tudi fizični odtis.

Tudi tokrat vandali niso počivali. Odstranjena je bila plošča kurirski postaji na Taležu na Jelovici. Ker je gospa na ZVKD v Kranju na dolgotrajni bolniški, ne vemo, kaj se dogaja s prijavo. Znova je vandaliziran spomenik partizanskim kolesarjem v Šiški v Ljubljani (okrogel betonski steber z 28 imeni). ZB je že ukrepala. Pomazan je bil tudi steber ob Poti spominov in tovarištva v Ljubljani – in tudi ekspresno očiščen. Poškodovan je napis na spomeniku Stanetu Žagarju na Planici nad Crngrobom. Z macolo je bil uničen spomenik na Pasji ravni (zidan ste-

Pomazani steber na Poti tovarištva in spominov

Poškodovani napis na spomeniku Stanetu Žagarju na Planici

ber s ploščo). Zlikovci so gotovo tisti, ki so lani tam blizu zmerjali udeležence pohoda v partizanske Dražgoše. Policija bi jih lahko zaslišala, če ne bi imela preveč opraviti z dijaki, ki protestirajo zaradi zaprtja šole.

Akademik Zdravko Mlinar omenja naš projekt med zgledi tako imenovane skupnostne znanosti (citizen science). Njegova pohvala opogumlja za naprej!

Miran Hladnik

SPOROČILA

Igor Zorčič sprejel delegacijo ZZB NOB Slovenije

Predsednik državnega zbora Igor Zorčič je v ponedeljek, 22. marca, sprejel predstavnike Zveze združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije (ZZB NOB Slovenije) pod vodstvom predsednika zveze Marijana Križmana. Srečanja sta se udeležila tudi član predsedstva Marjan Šiftar in generalni sekretar zveze Aljaž Verhovnik.

Predstavniki ZZB NOB Slovenije, civilnodružbene organizacije, ki povezuje borce in druge udeležence narodnoosvobodilnega boja ter posameznike, ki imajo do tega obdobja in njegovih vrednot pozitiven odnos, so se predsedniku državnega zbora v uvodu zahvalili za sprejem. Na njem so

Foto: Matija Sušnik

imeli priložnost predstaviti težave, s katerimi se organizacija ukvarja, in odprta vprašanja, ki jih želijo rešiti.

V pogovoru so tako predstavili razmislek o morebitnih popravkih Zakona o praznikih in dela prostih dneh v Republiki Sloveniji. Dejali so, da nameravajo znova sprožiti razpravo o zakonu v delu, ki se nanaša na poimenovanje primorskega praznika. Po besedah Marijana Križmana gre za tako imenovano »nedokončano zgodbo«, ki jo želijo končati tako, da bo Primorska »priključena« in ne »vrnjena«.

Glede novele Zakona o praznikih in dela prostih dneh v Republiki Sloveniji, ki je že v parlamentarni proceduri in naj bi uvedla 13. maj kot državni praznik v spomin na prvi spopad z agresorjem na slovenskih tleh, pa so opozorili, da predlog po njihovem mnenju nima datumsko prave zgodovinske podlage, menijo namreč, da bi bil 6. september veliko primernejši datum praznika, posvečenega tigrovskemu gibanju.

Med drugim so v pogovoru predstavili tudi pobudo o preprečitvi nošenja nacističnih in fašističnih simbolov ter preprečevanju sovražnega govora, ki ga je po njihovih besedah v slovenski družbi precej. Predsednika državnega zbora Igorja Zorčiča pa so seznanili tudi s predvidenimi počastitvami obletnice pomembnih dogodkov iz časa narodnoosvobodilnega boja.

Venec k spomeniku generala Rudolfa Maistra v Ljubljani

General Rudolf Maister - Vojanov se je rodil 29. marca 1874 in predsednik Pahor obletnico njegovega rojstva vsako leto počasti s položitvijo venca k spomeniku v Ljubljani. Ob tej priložnosti sta predsednika republike pri položitvi venca spremljala predsednik Društva general Maister Ljubljana Dušan Vodeb in podžupan Mestne občine Ljubljana Dejan Crnek. Urad predsednika republike v počastitev državnega praznika, dneva Rudolfa Maistra, ki ga zaznamujemo 23. novembra, v predsedniški palači vsako leto pripravi tudi dan odprtih vrat.

UPRS

JUBILEJI

100 let
Živke
Bokal

1. aprila letos je svoj stoti rojstni dan proslavila tovarišica Živka Bokal iz Ljubljane. Ob tej priložnosti so jo obiskali predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Lju-

bljana Center in Krajevne organizacije Stari Vodmat.

Tovarišica Živka se je rodila v Krškem. V organizacijo Osvobodilne fronte Slovenije se je vklju-

čila septembra leta 1941, že pred tem pa je sodelovala v narodnoosvobodilnem gibanju. Sodelovala je v odporiških akcijah, zato so jo italijanski fašisti aretirali in jo na »kolezijskem procesu« obsodili na 12 let težke ječe. Iz ljubljanskih so jo odpeljali v koprsko zaporo, od tam pa v Benetke, kjer je kar dva meseca preživela v samici. Od tam so jo poslali v zaporo Benevento in Trani, kjer je ostala do 16. oktobra 1943. Tega dne je bila osvobodjena in odšla je v partizanski tabor Gravina. V zaporu Trani je bila članica Vidinega kolektiva, v katerega je bilo vključenih 24 slovenskih jetnik.

Iz 1. prekomorske brigade je v začetku decembra leta 1943 odšla

v 3. prekomorsko udarno brigado kot politična delegatka voda 2. čete 4. bataljona. Po prihodu na otok Vis je postala sekretarka SKOJ v 3. bataljonu, nato pa je nadomestila padlo borko Vojko Šmuc iz Trsta na položaju referentke sanitete 3. bataljona. Sodelovala je v obrambi otoka Vis, ko sta bila tam tovariš Tito in vrhovni štab NOVJ. Zatem je sodelovala v bitkah za osvoboditev Brača, Korčule, Pelješca, dalmatinske obale od Makarske do Šibenika, v hudih bojih kninske bitke, potem pa v bojih za osvoboditev Mostarja, Bihača, Donjega Lapca in Gospiča. Zatem se je udeležila bojev za osvoboditev Krka ter bojev na stari italijansko-jugoslovanski meji vse do Tržiča,

kamor je prispela tik pred kapitulacijo Nemčije.

Po demobilizaciji se je vključila v obnovo domovine in bila odbornica terenske organizacije ZZB NOV ter predsednica sindikata v Narodni banki Slovenije, kjer je bila zaposlena. Ob 60. Rojstnem dnevu je za svoje zasluge v narodnoosvobodilnem boju kot tudi za širjenje bratstva in enotnosti prejela red bratstva in enotnosti s srebrnim vencem.

Radmilo Oroz

p.s.

Članek o obisku ob 100. obletnici rojstva pri Živki Bokal je napisal tudi Mihael Grobelnik.

90 let
Rudija
Vavpotiča

Rudija Vavpotič je predsednik ZZB za vrednote NOB na Črnučah že od leta 2001. Pod njegovim vodstvom se je naše združenje razcvetelo, saj smo v časih pred epidemijo nove-

ga koronavirusa vsako leto organizirali in se množično (z avtobusnim prevozom) udeležili 16 spominskih dogodkov, 12 dogodkov pa sta se udeležila delegacija članov in zas-

tavonoša. Visok jubilej pa je sredi meseca aprila slavil dolgoletni predsednik našega združenja Rudi Vavpotič. Rodil se je na Črnučah 16. aprila 1931 v delavsko-kmečki družini s petimi otroki. Njegov oče Anton se je že leta 1938 vključil v delavsko gibanje. V njihovi hiši na Črnučah je delovala partizanska tiskarna za kamniško okrožje. Ko je Rudi dopolnil 12 let, je velikokrat po skritih poteh in tudi čez Savo prenašal partizansko pošto. V SKOJ so ga sprejeli leta 1943. Bil je tudi komisar v mengeškem rajonu, pozneje pa komisar IV. operativne cone v Novi Štifti pri Gornjem Gradu.

Njegovo strokovno izobraževanje se je začelo po osvoboditvi: ele-

ktromehanic, po veliki maturi pa se je vpisal na elektrostrojno fakulteto in leta 1959 je postal elektroinženir. Ves čas študija je bil tudi predsednik Zveze študentov elektrotehnične fakultete.

V počitniškem času se je vsako leto, skupaj petkrat, pridružil mladinskim delovnim brigadam. Prvo delovno mesto po diplomi je dobil na Črnučah v tovarni transformatorjev Jambor (pozneje je bila tovarna del sarajevskega Energoinvesta). Po petih letih pomembnih političnih funkcij se je vrnil v gospodarstvo, v kranjsko Iskro. Tam je ostal do leta 1966, ko so končali gradnjo kompleksa v Stegnah.

Od leta 1966 do 1977 je bil generalni direktor tovarne ELMA

na Črnučah, leta 1978 je prevzel SOZD elektroindustrije Slovenije, ki je združeval enajst tovarn in daljal kruh 8000 zaposlenim. V tistem času je bil tudi poslanec republiške skupščine, skupaj kar dva mandata.

Na Črnučah, kjer so njegove korenine in kjer si je zgradil tudi dom, je bil leta 1994 izvoljen za podpredsednika Združenja borcev na Črnučah, leta 2001 pa je postal predsednik naše organizacije. V času njegovega predsedovanja nam je uspelo ohraniti z udarniškim delom zgrajeni Dom borcev na Črnučah v lasti Zveze borcev za vrednote NOB Črnuče, kar je zelo redek primer v Sloveniji.

98 let

Franca Severja - Frante

Na prvi pomladni dan je svoj 98. rojstni dan praznoval Franc Sever - Franta, eden zadnjih še živečih partizanskih komandantov, nosilec partizanske spomenice 1941, komandant operativnega štaba Šerčerjeve in Zidanškove brigade v znameniti bitki na Menini planini leta 1945. Po tem dogodku je pred leti režiser Dejan Babosek posnel zelo odmevni film Preboj. Slavljeneec, ki se hrabro spopada s težo svojih let, pravi, da v teh časih najbolj pogreša vsakodnevno druženje in pogovore s svojimi prijatelji. Ob jubileju pa sta mu Julka Žibert, predsednica ljubljanske borčevske organizacije, in Vlado Sluga, predsednik KO ZB Zadobrova - Snerberje, katere član je Franta, izročila posebno priznanje, ki mu ga je ZZB za vrednote NOB Slovenije podelila lani, ob 75. obletnici zmage osvoboditve.

Jožica Hribar

Tovariš Franta

Tovariš Franc Sever - Franta je 23. marca praznoval častitljivih 98 let. Ker mu ni bilo mogoče voščiti v živo, se je tudi telefonskega klica zelo razveselil. Ostaja dobrovoljen in se veseli trenutkov, ko se bomo lahko znova osebno srečali.

Sveto pismo pravi, da je doba našega življenja 70 let, 80 pa, če smo krepki. Le kaj bi potem lahko rekli za našega slavljenca, tovariša Franta? Lahko zatrdimo, da Franta ni samo krepak, je tudi pogumen in velikodušen mož, ki se je pripravil žrtvovati za druge. Prav to njegovo junaštvo in skrb za sočloveka sta mu bila v veliko oporo, da je pomagal rešiti skupino 500 partizanov na Menini planini (marca leta 1945), ko jih je obkolila premočna elitna enota okupatorjev.

Pater Bogdan Knavs

Posebni priznanji najstarejšima borkama

Ob mednarodnem prazniku žensk – 8. marcu – smo predstavniki KO ZB Koroška vrata iz Maribora obiskali dve naši najstarejši članici, udeleženki NOV – Tihomilo Dobravic, ki bo letos oktobra praznovala svoj stoprvi rojstni dan, in Olgo Faith, ki bo avgusta dopolnila 100 let.

Obe živita doma, kjer se najbolje počutita in uživata v svojem domačem okolju. Tihomila nima svojcev, vendar zanjo z vsem sočutjem in odgovornostjo poskrbita dve skrbnici. Olga pa je zelo zadovoljna, da ji neutrudno in z vso ljubeznijo pomagata sinova. Zelo sta se razveselili posebnega priznanja, s katerim je ZZB NOB Slovenije lani ob 75. obletnici osvoboditve in zmage nad fašiz-

Tihomila Dobravic

Faith Olga

mom in nacizmom počastila svoje najboljše in najzvestejše člane. Utrnile so se jima solze iskrenega veselja. Tihomila je udeleženka NOB od leta 1941, Olga pa je preživela koncentracijsko taborišče

Ravensbrück. Ob čestitki za dan žena smo jima zaželeli vse lepo in jima obljubili, da se bomo kmalu spet oglasili.

Malčka Kovačič

SPOROČILA

Nacionalni svet za demokratično spremembo volilnega sistema

25. marca je bila ob simbolnem času, pet minut pred dvanajsto, v Ljubljani pred Univerzo sklicana tiskovna konferenca SINTEZE – Koalicije za civilno družbo oziroma njenih članov, to je Iniciativne skupine za ustanovitev Nacionalnega sveta za demokratično spremembo volilnega sistema (NSzSDSVS).

Morda dolg naslov in uvod, a vseeno potreben, da se spomni na širšo civilno strukturo vseh, ki nam je mar za pozitivno oziroma demokratično naravnane spremembe volilnega sistema v Sloveniji. Mag. Emil Milan Pintar, dr. Ciril Ribičič

in dr. Miran Mihelčič so predstavili vzroke za spremembe, potek dogajanj v preteklosti, prednosti kombiniranega volilnega sistema, primerljive rešitve v tujini in predvsem vsebino potrebnih sprememb ter okvirne termine izvedbe.

Hkrati je bilo opozorjeno na to, da pristojni od predsednika države do državnega sveta in državnega parlamenta v preteklosti niso pokazali interesa za sodelovanje pri več kot potrebnih vsebinskih spremembah.

Osnutek bo pripravljani v okviru strokovne delovne skupine in na široki osnovi vseh zainteresiranih.

Predlogi bodo, potem ko bodo strokovno oblikovani in široko obravnavani, poslani tudi v parlament. Če ne bo mogoče demokratičnih vsebin izpeljati v okviru obstoječih državnih institucij, je predviden razpis referendumu.

Zatem sta bila razglašena Nacionalni svet za demokratično spremembo volilnega sistema in začetek njegovega delovanja. Vprašanja navzočih (in predstavnic STA) in odgovori so potrdili zainteresiranost za navedeno tematiko.

Miloš Šonc

PREJELI SMO

»Porkaduš,
a bomo kar gledali?«

Obsojanje je premalo, ker potem vedo, da lahko tako nekaznovano še naprej počnejo takšna kazniva dejanja. Zavedajo se, da imajo svoje ljudi na ključnih položajih v Policiji, Sovi, NPU, tožilstvu, torej se ne bojijo kazenskega pregona. Zavedajo se, da predsednik RS Borut Pahor molči in se ne zgame. Skrb vzbujajoče je dejstvo, da se SDS vedno bolj odkrito hvali s svojo fašistično naravnostjo. Morda se bo Janša kot predsedujoči Evropskega sveta zavzemal za spravo z nacizmom in fašizmom. Ne bi bil presenečen.

Ko ne gre drugače, ko se nihče od države ne zgane, bo treba vzeti pravico v svoje roke in začeti ukrepati. Treba je pridobiti pravno podlago za načrtno odstranjevanje vseh kolaborantskih spomenikov in samih plošč, kl so po letu 1991 na pobudo fašistične Nove slovenske zaveze, RKC in še nekaterih sorodnih institucij v Sloveniji rastle kot gobe po dežju. Potrebujemo protifašističen zakon, ki bo prepovedal fašistične pojave v naši državi. Na njih mrgoli sramotnih, nestrpnih, hujskaških sporočil. Nato bo treba prijeti za macole, krampe, lopate in začeti sistematično odstranjevanje to sramoto, ker se nam lahko res primeri, da bodo ostala samo ta njihova obeležja, potem ko skrunijo in uničujejo spomenike narodnoosvobodilnem boju. Tako bodo čez 50 do 100 let razlagali mladini, kako so na teh območjih krvoločni partizani terorizirali slovenski narod. Junaški domobranci pa so skupaj z okupatorji osvobodili to deželo. Rekli boste, saj takrat bo vseeno, ker nas več ne bo. Ni vseeno, ker vemo, da smo bili del zmagovite vojaške koalicije, ki je premagala nacizem in fašizem ter postavila Evropo, temelječo na protifašizmu.

Zveza združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije že leta opozarja na tovrstna kazniva dejanja in prav je, da počne to še naprej. A ko gredo zadeve čez vse dopustne robove sprejemljivega, je potrebna obsežna konkretna temeljita akcija, ki bo v kali zatrla in sankcionirala vse pogostejše pojave nacizma v Sloveniji, povezane z vladajočo SDS in sedanjo vlado.

Rafael Zupančič-Raf

Ob obletnici smrti
Janeza Stanovnika

Janeza Stanovnika sem osebno poznal. Zame je bil velik človek, velik Slovenec in tudi velik prijatelj. Čeprav naju je ločila starostna razlika, predvsem pa zelo različne življenjske izkušnje, sem bil vedno presenečen, kako me je pokojni Janez spoštoval in kako je bil vesel, da sem ga neizmerno cenil tudi sam.

Janez Stanovnik je bil zame živa knjiga življenja, predvsem pa živa

Janez Stanovnik in pater Bogdan Knavs v Dražgošah

priča zgodovine, ki je sam nisem doživljal. Občudoval sem ga, kako je skozi vsa desetletja, posebno pa ob različnih zgodovinskih trenutkih vedno ostal pokončen.

To pa ne pomeni, da v svojem življenju zaradi ljubezni do slovenskega naroda ne bi moral kdaj sprejeti kakšnega kompromisa, ki je bil zanj osebno boleč. A v svoji globini je ohranil etično pokončnost. Njegov smisel za spoštovanje drugače mislečih in velikodušno prijateljstvo me bosta odslej vedno spremljala.

Danes vem, da smo se na Žalah 6. februarja 2020 poslovili od velikega slovenskega domoljuba, velikega svetovljana in humanista, predvsem pa zvestega tovariša in prijatelja. Naj počiva v miru.

Bogdan Knavs

Kulturni utrip
Polhograjskih
dolomitov

Na največji krščanski praznik sem se kljub pomislekom odpravil v Polhograjsko hribovje. In se prepričal: Črnovrski rušijo spomenike tistim, ki so preprečili, da danes na Pasji ravni ne jodlajo Tirolici. Razumi, kdor more! Vedel sem in čakal sem, da se kdo od tam gori oglasi in pokomentira ali celo obsodi to težko razumljivo dejanje. Nisem dočkal, zato se oglašam. Decembra leta 1941 so se tam gori borili (in umirali) samo proti Švabom – okupatorjem, saj šentjoški »Kristusovi vojščaki« (vsaj uradno) še niso obstajali. Pozneje je Kavčič z Vrhniko celo prepričal, da bi »gošarji – boljševiki« že v kali zatrli šentjoško nadlogo. Za »zahvalo« sta 2. julija 1942 domačina Skvarča in Grdadolnik iz Rovt pripeljala skupino Italijanov, ki so na belogardistično zahtevo

ubogaš), učitelje pa streljaš, ne morem pa razumeti, da se v 80 letih ni nič spremenilo. Razumi, kdor more!

Slavko Suhadolc, Dobrova

Pričevalci

Zelo sem vesela, da ste, tovariš Jože Bračun, razmišljali o Pričevalcih, ki jih »moramo« gledati na TV Slovenija. Sama sem jih gledala samo enkrat in še to ne do konca. Razveselila sem se te oddaje, saj sem bila prepričana, da bo podobna oddaji Spomini. V Spominih je moja svakinja Ladislava Štritof kar tri večere obujala spomine na partizanske dni. Kot mladenka se je pridružila Osvobodilni fronti. Nanizala je vse trpljenje v partizanih, opisala izdajo in uboj svojega očeta, trpljenje svojih bratov in sestre, ki so bili še otroci. Oddaja je bila gledana, saj je iz vse Slovenije dobivala pisma in telefonske klice, vse s spodbudo in priznanjem, da so zmagali nad fašizmom.

Oglasila sem se predvsem zato, ker sem razočarana in žalostna, da se dovolijo objave takšnih oddaj, kot so Pričevalci, ki so namenjene razvrednotenju in trpljenju partizanskega boja in žrtev, ki jih ni bilo malo.

Marinka Petrič

Spomin na holokavst

Ob 27. januarju, mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta, smo se spomnili vseh žrtev nacizma in fašizma, vseh, ki so trpeli v nemških, italijanskih, ustaških in madžarskih koncentracijskih taboriščih po Evropi, še posebej pa slovenskih internirank in internirancev, ukradenih otrok, zapornikov, izgnancev, beguncev, talcev in drugih žrtev vojnega nasilja, prav tako tudi vojakov sovjetske Rdeče armade, ki so 27. januarja 1945 osvobodili največje nacistično taborišče, Auschwitz-Birkenau.

Naj spomnim na nekaj števil, ki jih danes nekateri vse preradi pozabljajo, v naših osnovnih in srednjih šolah pa o tem skoraj nič ne učijo. V koncentracijskih taboriščih je bilo med drugo svetovno vojno skoraj 59.000 Slovencev in Slovenk. Največ na Rabu – 15.000, v Gonarsu 5.000, Reniciju 5.000, v Mauthausnu 4.200, Dachau 4.000 in Auschwitzu 2.350. Največ Slovencev in Slovencev je umrlo v tržaški Rižarni, podružnici Auschwitzta, in sicer več kot 3.000. Ko seštejemo vse te številke, pridemo do grozljivega podatka, da je bilo vseh Slovencev in Slovencev, ki so med drugo svetovno vojno končali v plinskih celicah, krematorijah ali so bili drugače nasilno pobiti, umrli od lakote in bolezni, skoraj 13.000. Če k tem številkam dodamo še 80.000 ljudi, ki so bili v zaporih po Sloveniji (ljubljski zapor, mariborski zapor, celjski Stari pisker, Begunje, Koper in Novo

mesto), prav toliko izgnancev in beguncev, 20.000 ljudi na prisilnem delu, v konfinaciji in vojnem ujetništvu, ter 4.000 ustreljenih kot talcev, potem vidimo, kako visok davek so žrtvovali naši predniki, da imamo danes svobodo.

Zato moramo ohranjati spomin na naše žrtve vojnega nasilja, na partizane, na zmagovito zavezniško koalicijo, katere del smo bili. Ohranjanje spomina in vrednot NOB pa naj bo tudi opomin, da se kaj podobnega, kot se je dogajalo pred več kot 80 leti, ne bi nikoli več ponovilo.

J.A.

Kaj pa četrti
totalitarizem?

Evropski parlament je leta 2009 razglasil 23. avgust za dan totalitarizma in avtoritarnih režimov ter jih tudi navedel: komunizem, nacizem in fašizem. Zavestno pa je pozabil na četrti totalitarizem, ki je porazil vse navedene – imperializem zahodnoevropski držav vse od 16. stoletja do današnjih dni. In zakaj razlika? Navedeni trije totalitarizmi so pobijali Evropejce, torej večvredno raso ljudi. Zahodnoevropski imperializem pa je pobijal manjvredno raso ljudi, črnce, Indijance, Azijce,.... Če bi belgijski kralj Leopold II. pobil deset milijonov Belgijcev, bi bil zločinec kot Hitler in Stalin, ker pa je pobil deset milijonov črncev, ima v Bruslju spomenike. Več o tem na spletni strani RTV Slovenija: <https://www.rtvsi.si/svet/krvava-kolonialna-pretoklost-belgije-pometena-pod-preprogo/396723>.

V evropskem spominanju na dan totalitarizma je sporočilo evropskega razisava in nekrščanskih vrednot. Samo žrtve Evropejcev nekaj štejejo, mrtvi in zasluženi Neevropejci, kar so v zadnjih štirih stoletjih zakrivile zahodnoevropske imperialistične države, pa niso omembe vredni. Da, tudi to je sedanja nedemokratična in avtoritarna Evropa, ki ji vlada četrti totalitarizem – imperializem. Večina evropskih poslancev je znova pokazala pogum brcanja mrtvega konja. Slovenci smo lahko ponosni, da te evropske resolucije še do danes nismo potrdili v DZ RS.

Tudi izbira datuma je napačna, moral bi biti 30. september. To je dan, ko sta leta 1938 v Münchnu Anglija in Francija podpisali Hitlerju dokument, da lahko izbriše demokratično vzorno državo Češkoslovaško, članico Društva narodov. To je bil signal Hitlerju, da si lahko vzame vse, kar si želi na vzhodu Evrope, še posebej komunistično SZ. Prebrisani Hitler pa je razmišljal kot volk iz znane pravljice, najprej požrem staro babico in potem še Rdečo kapico. Hitler je bil človeški stvor zahodnoevropskega imperializma za uničenje boljševizma in judovstva, hudo ceno tega načrta pa smo plačali prav Slovani in Judje, manjvredna rasa Evropejcev.

Boris Nemeč, Šempeter pri Gorici

IMELI SMO LJUDI

Jože Zorec - Haro

Jože Zorec - Haro je bil moj prijatelj. Star je bil 96 let. Ko sem 3. februarja letos prišla v Mavčiče, so me namesto pomaranče, kave s smetano in dolgega, čudovitega, globokega pogovora, pričakala žalostno zaprta vrata. Bil je turoben februarjski dan, po malem je pršilo. Na pokopališču s pogledom na zeleno reko štirje venci Jožetu v slovo. Hči Majda ter sinova Jože in Darko z družinami, vnuki z družinami, pravnuki. In ZB NOB Kranj. »Tovarišu Jožetu«. Da, bil je tovariš. Borec. Partizan. Ponosen praporščak.

Ko je bil star štiri leta in pol, ni imel ne doma, ne očeta, ne matere. K sebi ga je vzel stric. V Guncljah se je izučil za mizarja. Prišla je vojna, ponj so prišli Nemci: Vižmarje-Kranj-Salzburg. In potem kmalu dalje, v Nemčijo. »Dobili smo nove uniforme, čelade, plinske maske, bajonete, orožje, 60 svetlečih nabojev, pa spet na vlak, na tovorni vlak, v vagone, proti – Rusiji.«

V Babrujsku se je vlak ustavil, sredi gozda. »Potem pa peš, so nas že čakali fantje s fronte, tudi mobilizirani Poljaki, Romuni, Čehi.« Fronta je bila vsa v raketah, vojaki so jedli meso pobitih konjev, v tankih je zmrzovalo gorivo. Smrt je bila blizu. 24 kilometrov pred Moskvo je izvedel, da so mu odobrili dopust. Ni se vrnil. Odšel je v partizane. Bil je borec gorenjskega vojnega območja. Nosili so hrano, tudi za bolnico Franjo.

»Glej, tam je ena hiša,« je rekel soborcu. Ni vedel, da je tam vas Mavčiče. Deževalo je. Stala sta pod streho. Uzrla sta dve dekleti. »Ti, punca, kako je pa tebi ime?« sem jo vprašal. 'Jaz sem pa Zorka,' mi je odgovorila. In potem sta si dopisovala. Prišla svoboda. Jože je stal v Ljubljani na železniški postaji. Doma ni imel. V Mavčičah je nanj mislila Zorka, stara dvajset let. »Ko sem prišel v Mavčiče, je Zorka delala popoldne. Z njeno mammo sem se pogovoril in tudi s teto.«

Haro je bil 26. aprila 1947 prost vojske, z Zorko sta se poročila 27. septembra istega leta. 18. marca 1948 se je rodila Majda. Zgradili so novo hišo, se vanjo vselili leta 1963. Jože je delal v Slovenijalesu, podjetje ga je pošiljalo na sejme po Evropi, v Libijo, eno leto je delal v Parizu.

Včeraj (3. februarja) ob treh popoldne, v otožni sivini, je Hara obvela večnost. Od njega se je poslovilo tudi devet pravnukov.

Jože, hvala, ker si mi podaril tirovko z rdečo zvezdo. Ponosna sem nanjo. Zdej razumem. Razumem, kaj pomeni misel: »Svoboda ni dana. Svoboda je – izbojevana.« Ti si bitko izbojeval. Umrl si kot svoboden človek. Počivaj v miru, skupaj s svojo Zorko.

Nina Kokelj

Vinko Jazbec

Rodil se je 13. maja 1923 na Uncu pri Rakeku. Družina se je po nekaj mesecih preselila v rojstni kraj mame, na Lokve. Zaradi italijanskega terorja so se s petletnim Vinkom in sestro preselili v Logatec, kjer je Vinko obiskoval osnovno šolo in se izučil za mizarja.

Od maja 1942 je sodeloval pri kratkem »pokretu« in se z dvajsetimi leti, po kapitulaciji Italije, 12. septembra 1943 v Novem svetu pridružil enoti prostovoljcev, ki se je pozneje preimenovala v Logaški bataljon. Tam je doživel ognjeni krst, prvo bitko z Nemci.

Z bataljonom je bil vključen v Dolumitski odred in kmalu zatem v Prešernovo brigado, ki je delovala na Gorenjskem, tudi na Pokljuki. Prebijali so se iz hajke v hajko, zadnji boji so bili na Mali Jelovici, kjer je bilo veliko mrtvih, med njimi tudi borci iz Logatca. Ker so bili preživeli odrezani od brigade, so se vrnili domov. Na tej poti pa se je Vinko na Planinah blizu Logatca prvič srečal z domobranci.

Preživeli je in se znova pridružil partizanom ter z njimi po številnih bojih za Grahovo in Kočevje prišel v Belo krajino. Tam so prispele borce vključili v 14. divizijo. Ko so se odpočili in opremili, so po novem letu 1944 krenili čez Hrvaško na Štajersko. »Ko je začel nasipavati sneg, ga je medlo ves mesec, snega je bilo do pazduhe. Kdor ni izkusil snega na Štajerskem, ne ve, kaj je partizanščina,« je v pogovoru z žal tudi pokojnim predsednikom ZB NOB Tabor Logatec, Brankom Rupnikom, opisal svoje spomine na ta pohod. Bil je obveščevalec v Bračičevi brigadi, kjer je srečal razne kulturnike, tudi pesnika Kajuha, pogovarjal se je s člani angleške zavezniške misije ...

Bil je med borci, ki so osvobajali Gornji Grad, Luče in Mozirje, in je že leta 1944 za kratek čas okusil svobodo. Po koncu vojne je bil razporejen v enote JLA, in sicer na romunsko mejo, kjer je bil do konca leta 1946, ko se je vrnil domov – in šel spet v gozdove, na Mašun, v Leskovo dolino, na Kras, a tokrat kot gozdni delavec.

Ko se je Vinko poročil, se je zaposlil v KLI Logatec. Z ženo sta na Taboru kupila hišo, v kateri se jima je rodilo pet otrok. Po vojni je prejel vrsto priznanj, med drugim 30. marca 1946 red zaslug za narod III. reda, ob svoji 40-letnici leta 1963 medaljo za hrabrost predsednika FLRJ, dvajset let pozneje medaljo borca Logaškega bataljona, lani, ko smo se spominjali 77. obletnice ustanovitve Logaškega bataljona, pa je prejel posebno priložnostno priznanje, ki ga je ZZB NOB Slovenije podelila ob 75. obletnici osvoboditve.

Brane Pevec

Jože Devetak

15. februarja 2021 smo se poslovili od našega tovariša Jožeta Devetaka, borca narodnoosvobodilnega boja in dolgoletnega člana ZB za vrednote NOB. Rodil se je 20. novembra 1926 na Poljanah pri Doberdolu, tedaj v kraljevini Italiji. Mama Marija in oče Jože sta imela pet otrok, bil je najstarejši. Že kot mladostnik je občutil tegobe tedanjega časa v fašistični Italiji. Pri 17 letih so ga italijanske oblasti odpeljale v delovno taborišče na jugu Italije.

Po kapitulaciji Italije leta 1943 je sledil domoljubnim čustvom in z drugimi jugoslovanskimi prostovoljci odšel na otok Vis, kjer je bežno spoznal maršala Tita. Vključil se je v 3. prekomorsko brigado in se v njej boril do osvoboditve. Po vojni je še tri leta služil redni vojaški rok. Ker je bil po poklicu avtomehanic za tovornjake, specializacijo je opravil v Milanu, z zaposlitvijo ni bilo težav. Prva njegova služba je bila ladjedelnica v Trziču v Italiji. Po razdelitvi cone A in B je odšel v Slovenijo. Služboval in delal je kot civilni uslužbenec v JLA, nato pa v podjetjih SAP in VIATOR.

Bil je redni krvodajalec. Udeleževal se je mladinskih delovnih brigad pri obnovi domovine ter drugih prostovoljnih udarniških del. Po upokojitvi, dokler so mu leta in zdravje dopuščali, je bil zelo dejaven na več področjih, predvsem pa v Združenju borcev za vrednote NOB.

ZB za vrednote NOB Ljubljana
Bežigrad, KO Boris Kidrič

Silvester Kugl

Le nekaj dni pred praznovanjem 94. rojstnega dne je umrl naš tovariš Silvester Kugl. Na pokopališču v Framu so se 13. januarja 2021 od njega poslovili njegovi najbližji. Bil je aktivni udeleženec narodnoosvobodilnega boja. Še kot mladenič se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje in deloval kot obveščevalec na domačem terenu Frama. Nekaj časa je preživel tudi v zaporu. Julija leta 1944 se je vključil v Šerčerjevo brigado, v kateri je dočkal svobodo.

Po koncu vojne je deloval v borčevski organizaciji v domačem okolju. Bil je dolgoletni član ZB za vrednote NOB Maribor – KO ZB Fram. Vrsto let je bil član izvršilnega odbora Krajevne organizacije Fram. V organizaciji se je vključeval v vzdrževanje socialnih stikov s ostarelimi in bolnimi člani. Kot pooblaščen poverjenik za framsko območje je člane obiskoval in jih obveščal o delovanju organizacije.

S prostovoljnim delom in svojo zagnanostjo je v vseh letih sodeloval pri izvedbah spominskih slovesnosti na območju Frama. Imel je izjemen posluš za vzdrževanje spominskih obeležij, ki jih je kar šestnajst na framskem območju. Pogosto je sam ali s pomočjo de-

lavcev občine redno skrbel za urejenost obeležij kakor tudi za urejenost okolja.

S svojim delom in predanostjo je mnogo pripomogel k ureditvi spominske sobe KO ZB Fram, ki je za organizacijo izjemnega pomena zaradi celovitega zgodovinskega prikaza narodnoosvobodilnega boja na framskem območju. Poskrbel je za opremljenost in funkcionalnost sobe, sodeloval pa je tudi pri postavitvi stalne razstave. Kljub častiljivim letom je bil še nedolgo tega praporščak borčevske organizacije. Častno funkcijo praporščaka je z veseljem in ponosom opravljal več kot trideset let.

Za predano delo je prejel številna priznanja. Med drugimi je prejel srebrno plaketo ZZB NOB Slovenije in posebno priznanje praporščakom, priznanje ZB NOB Maribor in priznanje občine Rače - Fram ter ob 75. obletnici osvoboditve in zmage nad nacifašizmom priložnostno priznanje ZZB NOB Slovenije. Bil je eden zadnjih borcev v naši organizaciji.

Zdenka Čretnik

Ivan Herbert
Kukec

4. marca smo se na pokopališču na Golem v imenu ZZB in Društva Odmev Mokra poslovlili od sodelavca, sokrajana in našega dejavnega člana, tovariša Ivana. Ivan Herbert je bil velik mož širokega srca in karizmatična osebnost, kakršne danes marsikje pogrešamo. Bil je dober sodelavec in zelo cenjen v našem okolju. To dokazuje njegovo delo ne glede na to, kakšne naloge je prejel in jih tudi opravil. Nikoli ni živel v oblakih besed, temveč na realnih tleh vsakodnevnega življenja.

Ivo je svojo življenjsko pot začel leta 1942. Otroštvo je preživel pri krušnih starših v Ljutomeru, nato pa je rosn mlad, s komaj petnajstim leti, odšel v podoficirsko šolo v Šentvidu v Ljubljani. Od takrat naprej je bila vojska njegov dom. Leta 1961 je odšel na Vojaško akademijo v Beogradu, nato pa je od leta 1965 služboval v Prištini, Strumici, Ptuj, Kranju in nazadnje v Ljubljani. Tu se je poročil in si ustvaril družino.

Ivo je vse svoje delovno obdobje posvetil vojski: najprej JLA, pozneje Teritorialni obrambi Slovenije, nato je deloval kot inšpektor in zatem v Generalštabu Slovenske vojske. Po upokojitvi leta 1996 ni miroval. Bil je dejaven član Društva Kurirjev in vezistov.

Leta 1978 je na Zapotoku kupil zemljišče in na njem postavil brunarico. Najprej je na Kurešček prihajal le ob koncu tedna, ob prelomu tisočletja pa se je tu naselil za stalno. Vključil se je v delo KO ZB Golo - Zapotok in v delo krajevne skupnosti Golo - Zapotok. Udarniško so gradili vodovod za vasi pod Mokrcem in Kureščkom, pri čemer je Ivo vseskozi sodeloval. Leta 2004 pa je

postal član društva Odmev Mokra pod vodstvom prvega predsednika Jožeta Voznyja.

Na raznih pomembnih obletnicah naše polpretekle zgodovine je bil govornik ali pa organizator. Znal je širiti vrednote narodnoosvobodilnega boja v širšem okolju. Poznali smo ga tudi kot človeka, ki je vedno zmožni tudi kritičen odnos do dogodkov in posameznikov, kadar se njihova dejanja niso ujemala z vrednotami narodnoosvobodilnega boja oziroma njegovimi prepričanji. Na naših srečanjih je velikokrat govoril: »Nekateri poskušajo revidirati zgodovino narodnoosvobodilnega boja, gre za razvrednotenje NOB, ki se je borila proti okupatorju, gre tudi za rehabilitacijo domobranske kolaboracije. To moramo odločno zavrniti! Narodnoosvobodilni boj je bil boj za narodno osvoboditev, na podlagi česar smo postali suveren narod. To vse je leta 1991 omogočilo, da imamo samostojno državo Slovenijo, na kar moramo biti ponosni.« Ni se strinjal z izničevanjem vseh pozitivnih pridobitev v povojnem gospodarskem in družbenem razvoju.

Marjana Rojec,
Društvo Odmev Mokra

Stane Lampič

V 98. letu nas je 17. oktobra 2020 zapustil borec Cankarjeve brigade in dolgoletni član Združenja borcev za vrednote NOB Ptuj Stanislav Lampič iz Njiverca pri Kidričevem.

Rodil se je 15. oktobra 1923 v družini s petimi otroki v vasi Sneberje pri Ljubljani. Po osnovni šoli se je pri znanem gradbenem mojstru Curku v Ljubljani izučil za zidarja. Kmalu po izbruhu druge svetovne vojne so ga Italijani zaradi naprednih idej aretirali in poslali v koncentracijsko taborišče na Rab. S pomočjo domačih iz kraja Šmarje - Sap se mu je še pred kapitulacijo Italije uspelo vrniti domov. Potem ko ga je najboljši prijatelj opozoril na nevarnost, da ga nameravajo odpeljati domobranci, se je umaknil v Ljubljano, kjer je našel zvezo s partizani in postal borec Cankarjeve brigade. Tam je dočkal veliko nemško ofenzivo, ki je trajala od 21. oktobra 1943 do 11. novembra 1943. Ker je bil v najhujši bitki na Ilovi gori huje ranjen, so ga poslali na rehabilitacijo v Suhor na osvobojenem ozemlju v Beli krajini.

Po vojni je pridno pomagal graditi porušeno domovino in se nazadnje zaposlil v TGA Boris Kidrič Kidričevo, kjer si je ustvaril družino in dočkal upokojitev. Stane Lampič je nosilec več odlikovanj, med drugim pa je prejel tudi medaljo za hrabrost. Od njega smo se poslovili 23. oktobra lani na pokopališču v Kidričevem. Naj počiva v miru, slava njegovemu spominu!

O. M.

Jožica Plankar

Ko si tistega večera 17. februarja umrla, so otroci rekli, da je odšla še ena maratonka. Da, res je bilo tvoje življenje kot maraton! Skoraj 93 let, ki si jih pretekla, se je začelo v Račni na Dolenjskem (16. maja 1928), ko si se kot osmi otrok rodila staršem, ki so zaradi hude revščine kot mlada fant in dekleta leta 1906 drug za drugim odšli v Ameriko. Tam sta se jim rodili dve hčeri. A ker je bilo hrepenenje po domovini preveliko, so po sedmih letih uspeli prihraniti toliko denarja, da se je družina lahko vrnila v domovino in si poleg vozovnic kupila še majhno kmetijo. Ko si mi pripovedovala o svojem otroštvu, mi je v spominu ostal tvoj prvi dobri človek, ki si ga srečala na svoji življenjski poti, učitelj Čuk. Zelo rada si imela slovenski jezik, rada si recitirala, učitelj Čuk pa vam je včasih zaigral na violino. Nepozabno je bilo zate, da je med vojno obiskal tebe in sestro Francoko, ko sta bili pod italijansko okupacijo zaprti v prostorih današnjega hostla Celica. To je bilo še eno obdobje, o katerem si spregovorila šele v zadnjem desetletju. Stari sta bili ti 14 in Francka 23 let, ko so prišli po vaju Italijani v spremstvu slovenskih izdajalcev. Pred gotovim transportom v eno od koncentracijskih taborišč vaju je rešil stric Miloš, učitelj, ki je z odličnim znanjem nemškega jezika posredoval za vajino izpustitev in jamčil za vaju, da nista Judinji, kajti v istem času so bili zaprti tudi člani judovske družine z enakim priimkom kot vidve – Zajec.

Kmalu po vojni se je v Račno na motorju pripeljal Jože Plankar - Veja, nosilec partizanske spomenice, da bi poizvedoval o tvojem bratu Ivanu, ki so ga zadnje leto vojne ubili domači izdajalci. Osem let starejši, odločen in samozavesten je hitro osvojil tvoje srce. 22-letna si rodila mene. Stanovali smo v Štefanovi ulici. Službovala si v takratni Upravi za javno varnost. Pripovedovala si nam zanimive zgodbe.

Hudo je bilo, ko je pred 28 leti umrl oče, tvoj mož. Po njegovi smrti se je tvoje življenje nadaljevalo v skrbi za mojo družino in za vnuke in pravnuke. Pozimi si brala knjige, nam pekla potice in nepozabne orehove rogljičke. Dragocena so bila najina skupna bivanja na morju v Pacugu. Nikoli ni bilo dolgčas s tabo. Vedno si bila na tekočem o dogajanju v tvojem najožjem okolju kot tudi v širši družbi. Bila si odlična pripovedovalka. Ko si pred osmimi meseci izvedela, kakšno bolezen imaš, si to sprejela mirno. Rekla si: »Kar bo, pa bo.« Kljub težki bolezni si se skoraj do konca smejala našim šalam, mi pa smo se smejali tvojim duhovitostim. Bolezen si prenašala potrpežljivo, hvaležna si bila za vso našo skrb.

Hči Tanja**Vladimir Pfeifer**

Neusmiljena korona je zakrivila tudi odhod tovariša Vlada Pfeiferja, saj nas je v turobnem februarjem dnevu pretresla vest, da se je končala njegova bogata življenjska pot. Za številne izmed nas je bil vzornik, saj se nikoli ni uklonil, svoje zamisli je vedno odločno in nepopustljivo zagovarjal. Bil je pravi borec za pravičnost in svobodo.

Svoja gimnazijska leta je zaradi tragične in prezgodnje smrti očeta preživel v Marjanišču v Ljubljani, kjer je spoznal in sprejel materialistični svetovni nazor. Kot predvojni komunist, še tako rekoč mladinec, se je leta 1941 vključil v narodnoosvobodilno gibanje v svojem domačem okolju, v Posavju. Vojna vihra in neusmiljen okupatorjev teror nista prizanesla tudi tovarišu Vladimirju. Ko je gestapo prve krške borce v eni noči zaprl, Vladimirja zaradi močnega dežja in naloge, ki mu je bila zaupana, na srečo ni bilo doma. Vendar okupator ni odnehal. Tovariš Vladimir se je po tem dogodku z nemškega območja rešil v Ljubljano, na italijansko območje, vendar je gestapo zahteval, da ga najdejo in ustrelijo. Ujeli so ga v Ljubljani in zaprli v Šempetrski kasarni. Pred smrtjo ga je rešil dedek, grof Economo. Po dedkovem posredovanju je bila njegova smrtna obsodba spremenjena v ječo in mu tako ni bilo prizaneseno taboriščno življenje. V koncentracijskem taborišču v italijanskem mestu Merrano je tovariš Vladimir dočkal kapitulacijo Italije. Po kapitulaciji ni smel domov in je ostal v Rimu ter se tudi tam kot obveščevalec vključil v boj proti nacifašizmu in narodnoosvobodilno delovanje.

Po demobilizaciji leta 1946 se je tovariš Vladimir vpisal na študij ekonomije v Ljubljani. Študij na ljubljanski univerzi ga je povezal s Prekmurjem. Dve življenjski poti sta se srečali in povezali ter ostali povezani do kraja. Povezali sta se življenjski zgodbi, utemeljeni na istih svobodoljubnih vrednotah. Oba z ženo Leo sta vsak na svojem delovnem področju orala ledino, se razdajala za obnovo, premagovanje revščine in hudih zdravstvenih težav, ki so pestili Prekmurje, in se borila za pospešeno zmanjševanje razlik in hitrejši razvoj Prekmurja, za boljše in bolj zdravo življenje njegovih prebivalcev.

Neizbrisen ostaja prispevek tovariša Vladimirja pri ustvarjanju temeljev, razvoja in uspehov Kmetijsko-industrijskega kombinata KIK, poznejše Pomurke v Murski Soboti. Prav tako kot ostajata neizbrisna njegov prispevek in vloga v skrbi za naravo v lovski organizaciji, kinologiji, kjer je bil tudi mednarodni sodnik, ter v jadraltvu, ostaja neizbrisen njegov prispevek k delovanju Zveze združenj borcev.

Damir Domjan**Slavko Ornik**

V toplejših dneh že brenčijo prve čebele, trobentice trobijo v pomlad. Ko so topli sončni žarki božali livade, smo se zbrani v globoki žalosti poslovili od svojega dragega krajana in člana OO borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju, Slavka Ornika. Zadonele so pevčeve fanfare z basovskimi notami, ki jih je Slavko tako rad ubiral. Rad je imel življenje, dobro voljo, veselje in smeh na obrazih tistih, ki jim je naredil kaj dobrega. S kakšnim veseljem je prihajal na tedenske pevske vaje, kjer smo ob petju razdrli marsikatero zanimivo iz našega življenja, in to vse do pred štirih let, ko so se pri Slavku začele pojavljati resnejše tegobe zaradi zdravlja in je v trenutku zbledela volja do vsega.

V svet je prišel leta 1941 v Bohovi pri Mariboru v družini staršev, dveh sester in dveh bratov. Njegovo rojstvo se skorajda ujema z začetkom druge svetovne vojne, ki jo je kot otrok doživel v Mariboru, kjer so še posebno zadnje leto vojne zrak parale detonacije številnih bomb in granat. Mogoče je bila prav zato velika njegova velika ljubezen do miru, svobode in negovanja spomina na narodnoosvobodilno vojno. Že takoj ko se je zaradi ljubezni leta 1994 priselil v naše kraje, se je pridružil borčevski organizaciji, sprva osem let kot tajnik OO borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju in naslednja štiri leta kot predsednik. Za svojo požrtvovalno pripadnost boljšemu in pravičnejšemu svetu ter za številne zasluge v tej organizaciji je prejel priznanje OO borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju, posebno zahvalo IO ZB Radlje ob Dravi in visoko priznanje ZZB za vrednote NOB Slovenije.

Kot komercialist je delal v številnih podjetjih, krajši čas tudi v daljni Bosni, in prevozil veliko sveta. Po prihodu v Ribnico na Pohorju je v Hudem Kotu odprl manjšo trgovino za potrebe občanov. Obratovala je štiri leta. Po zaprtju je s svojim kombijem razveseljeval številne občane Ribnice z okolico, ko jih je oskrboval z moko, žiti, zelenjavo, ozimnico in vsem, kar so potrebovali. Vključen je bil v številna društva v občini. Igralce dramske sekcije Ribnica na Pohorju je s kombijem prevažal po vsej Sloveniji in čez meje.

Za svoje delo v kraju je Slavko Ornik leta 2015 prejel zlato plaketo občine Ribnica na Pohorju. Lani 9. februarja, ko je praznoval svoj 79. rojstni dan, so ga na domu v Zgornji Orlici obiskali predsednica OO borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju Jana in pevci Pepček, Gustl in Slavko. Ob petju so obujali številne lepe spomine na minula leta. Zelo vesel je bil njihovega obiska. V začetku tega leta je moral v bolnišnico. Zelo se je veselil, da bo v krogu domačih 9. februarja praznoval svojih okroglih 80 let. Žal tega ni več čakal. Od njega smo se na pokopališču v Ribnici na Pohorju poslovili z njegovo najljubšo pesmijo Počiva jezero v tihoti, ki jo je sam s svojim čutečim basom tako rad zapel. Slavko naj v miru počiva pod lipami in bori, razposajeni ptički in krošnjah lip pa naj mu pojo njegove najljubše melodije ob spominih vseh, ki smo ga poznali, spoštovali in imeli radi.

Alojzij Klančnik**Jože Petkovšek - Branko**

12. februarja smo se poslovili še od zadnjega preživelega borca, Jožeta Petkovška - Branka. Svojo življenjsko pot in s tem zgodbo je Jože skupaj s svojimi starši, mamo Marijo Žitko in očetom Jožetom Petkovškom, ter sestro Tončko začel pisati v ponedeljek 24. oktobra 1921 v Veliki Ligojni. Njegov oče je od njega zahteval le, da se v šoli nauči brati, pisati in računati. Sestro Tončko sta v mladih letih kot folklorista sodelovala v kulturnem društvu Ligojna. Žal je njuno dokaj brezskrbno mladost 6. aprila 1941 prekinila vojna.

Jože je že na začetku vojne pokazal svojo slovensko zavest in ljubezen do lastne zemlje. Že takoj v aprilu leta 1941 se je vključil v civilno zaščito, ki se je takrat aktivirala zaradi zbiranja hrane, obutve in orožja za partizane. Kmalu je bil skupaj s tovariši izdan, rešil jih je italijanski oficir. Spomladi leta 1942 je pred odhodom v partizane osebno spoznal narodnega heroja Janka Premrla - Vojka. Junija leta 1942 se je skupaj s še osmimi tovariši odločil za odhod v partizane. Odšel je v Dolomitski odred, v 1. bataljon na Ključu pri Horjulu. V 2. četi Dolomitskega odreda je bil odgovoren za oskrbo čete s hrano in pošto. Sodeloval je v bitki pri Jelenovem žlebu in pri razbitju bataljona močeradov ter v bitkah v Ribnici.

Ko se je spomladi leta 1943 ustanovila 14. divizija, je postal eden od 1012 njenih borcev. Ob napadu na Žužemberk je bil Jože ranjen. Po okrepanju v jelendolski bolnici se je vrnil v brigado. Po neuspešnem napadu enot nemške divizije Princ Evgen 6. in 7. oktobra 1943 na vas Artviže v Brkinih se je njegova brigada skozi košanski predor umaknila v vas Volče in naprej na Javornik. Novembra leta 1943 so Jožetovo brigado na Tatrah v Brkinih obklopile močne nemške enote. Jože je bil takrat drugič ranjen. Na predlog italijanskega zdravnika v Padežu, ki je prestopil k partizanom, je bil dodeljen za intendantsko oskrbo drugih ranjencev v zasilni bolnici pod šotori v Padežu. Zgodaj spomladi je sodeloval pri selitvi bolnice iz Padeža na pobočje pod Šmogorje, pozneje pa tudi pri gradnji bolnice Zalesje, kjer je bil intendant. Osebe in preostale tri ranjence iz bolnice Zalesje so morali 17. januarja 1945 zaradi nemškega stiskanja obroča okoli nje preseliti v bolnišnico pod Snežnikom. V bolnišnici je bil Jože do 12. maja 1945, ko je bil prerazporejen v ljubljansko vojaško bolnico Mladiko. Za bolničarja se je šolal v partizanski bolnišnici na Roški cesti v Ljubljani. Po šolanju je iz Ljubljane odšel v mariborsko bolnišnico. Iz Maribora ga je pot vodila v Beograd, v Titovo gardo, kjer je bil komandir sanitete v topčiderski vojašnici.

Leta 1951 se je Jože v Vremah (Brkinih) poročil s Tončko Rožanc. Rodila sta se jima sinova Branko in Jože.

Katja Vuga**PESMI****Žalostni spomin na skojevke mlade**

O skojevke mlade, joče stari hrast, tihito ihtijo bele breze v noč, kako so jih mlade ujeli v past, da jih priklicati ni bilo več moč!

Bile so mlade, v cvetu mladosti, le ena od njih ubita bila je v 15-letni starosti, trupla mlada zdaj v grobu ležijo, v njih 76 let že trohnijo.

Kdo tedaj prebodel jim je srca iskriva? Kdo jih zakopal pod mrzlo je grivo? Kdo jim je ugasnil življenja preživa, da nam zdaj tako je hudo?

Njih vzdihli so se trgali šepetaje v noč, usta so vneto klicala nas na pomoč, a mi vsi bili smo od njih daleč proč, ko odgnali so jih v tisto mrzlo februarjsko noč.

Zdaj počivajo v večnem snu, njihova duša je polna miru, za svojo domovino so dala nedolžno srce, sovražnik zato ima umazano ime.

Ljuba Šenica, Žužemberk**SNOUB Simon Gregorčič**

Goriški slavček ti v srcu je zapel, ko narodna zavest je v dolini Soče vzkrla, na planino v Prodih se partizan je vzel in brigada se pod tvojim imenom je borila. Režije doline in čez Nadiže bistrine brigade junaške bili so pohodi, čez grape, hribovje in Matajurja gorovje, čez Sočo deročo zmagoviti prehod. Ena četa v pri Osojanah fašiste razbije, v dolini Režije glas partizanov se širi v domačije, Beneški Slovenci se svobode veselijo, v partizane pogumno hitijo. Grmele na Kolovratu so strojnice, prek Matajurja se čul svobode je krik, za osvobodeno ozemlje republike Kobarid Slovenec pripravljen se bil je borit'. O Soča, smaragdna lepota, spominov davnih mati in kraljica, v valovih tvojih žuborenja naših prednikov glas hrepenenja. Reke vojska so te prešle, ti njih mladost si v sebi začutila, ko s padlimi borci si se v valovih združila. Če pot te popelje čez Breginjski kot, postani, popotnik, razglej se naokrog, domačini ti zgodbe bodo pripovedovali o partizanih, ki so si ime Gregorčiča izbrali.

In neizbrisen bo pečat, imen slavnih partizanskih brigad, v boju za domovino so se borci žrtvovali, da bi Slovenci kot narod obstali. Čuj, oj, zanamec, o partizanski zgodovini, tihito poje Soča ti v svoji globočini, tihito poje ti njen preroški poet, ki brigadi bil v domoljubju je zgled.

Ana Horvat

